UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Využití logoterapie v postpenitenciární práci

The use of logotherapy in post-penitentiary work

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Autor:

ThLic. Mariusz Kuźniar, Th.D. Jana Zhorná

Praha 2025

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala ThLic. Mariuszovi Kuźniarovi, Th.D. za vedení bakalářské práce, za jeho cenné rady, ochotu a trpělivost v celém procesu vypracování. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří byli ochotni zapojit se do výzkumného šetření.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Využití logoterapie v postpenitenciární práci“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2.5.2025 Jana Zhorná

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na možnosti využití logoterapie v postpenitenciární práci, tedy v péči o osoby po výkonu trestu odnětí svobody. Teoretická část představuje hlavní principy logoterapie dle Viktora E. Frankla. Praktická část vychází z kvalitativního výzkumu realizovaného formou polostrukturovaných rozhovorů s odborníky, kteří působí v oblasti postpenitenciární práce a využívají logoterapeutický přístup. Cílem práce je zjistit, zda a jak může být logoterapie přínosná při podpoře úspěšné reintegrace bývalých vězňů do společnosti.

Klíčová slova

Logoterapie, postpenitenciární práce, Viktor E. Frankl, reintegrace, vězeň

Annotation

This bachelor's thesis focuses on the possibilities of using logotherapy in post-penitentiary work, i.e. in the care of persons after serving a prison sentence. The theoretical part presents the main principles of logotherapy according to Viktor E. Frankl. The practical part is based on qualitative research carried out in the form of semi-structured interviews with experts who work in the field of post-penitentiary work and use the logotherapeutic approach. The aim of the thesis is to determine whether and how logotherapy can be beneficial in supporting the successful reintegration of former prisoners into society.

Keywords

Logotherapy, post-penitentiary work, Viktor E. Frankl, reintegration, prisoner

OBSAH

ÚVOD **8**
1 LOGOTERAPIE **10**
1.1 Život a dílo Viktora E. Frankla 10
1.2 Hlavní principy logoterapie 12
1.2.1 Paradoxní intence 13
1.2.2 Dereflexe 14
1.2.3 Noo-dynamika 15
1.3 Hodnoty v logoterapii 16
1.4 Existenční analýza 17
1.4.1 Noogení neurózy 18
1.4.2 Existenční vakuum 18
2 LOGOTERAPIE V POSTPENITENCIÁRNÍ PRÁCI **20**
2.1 Základní vymezení pojmů 20
2.1.1 Penologie 20
2.1.2 Penitenciární péče 21
2.1.3 Výkon trestu a státní instituce 21
2.2 Příprava vězňů na propuštění 22
2.3 Postpenitenciární práce 23
2.4 Subjekty v postpenitenciární práci 24
2.4.1 Probační a mediační služba 24
2.4.2 Resocializační programy 24
2.4.3 Sociální kurátor 25
2.4.4 Sociální pracovník vězeňské služby 25
2.4.5 Psycholog a terapeut 25
2.4.6 Kaplan 26
2.4.7 Nestátní objekty 26
2.5 Problémy vězňů po propuštění 26
2.6 Logoterapeutický přístup v postpenitenciární péči 27
2.6.1 Nalezení smyslu a osobní odpovědnosti 28
2.6.2 Práce s vinou a traumatem 28

2.6.3 Posílení psychické odolnosti 29
3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ 30
3.1 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY 30
3.2 METODOLOGIE VÝZKUMU 30
3.2.1 Kvalitativní výzkum 31
3.2.2 Polostrukturovaný rozhovor 31
3.3 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU 32
3.4 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT 33
3.4.1 Kazuistika klienta 46
3.5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK 46
3.6 SHRNUTÍ 50
3.7 DISKUSE 51
4 ZÁVĚR 53
POUŽITÉ ZDROJE 55

Seznam zkratek

HTF UK – Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy

KBT - Kognitivně-behaviorální terapie

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MS ČR – Ministerstvo spravedlnosti České republiky

PMS - Probační a mediační služba

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

ÚVOD

Problematika začlenění propuštěných osob po výkonu trestu zpět do společnosti je jedním z klíčových témat sociální práce, kterou na HTF UK studuji. Efektivní postpenitenciární práce, využívající různé metody podpory a intervence, je klíčová pro snížení recidivy a posílení bezpečnosti. Jedním z možných přístupů, který by mohl být v této oblasti přínosný, je logoterapie.

Cílem této práce je proto podrobně představit principy logoterapie a zjistit její možné využití v postpenitenciární práci, tedy při podpoře návratu osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti. V této bakalářské práci se budu se zabývat tím, jak mohou být logoterapeutické techniky a přístupy aplikovány v práci s bývalými vězni, a pokusím se zjistit, zda mohou tyto techniky přispět k úspěšné reintegraci a osobnímu růstu.

V teoretické části práce nejprve představím samotného zakladatele logoterapie Viktora E. Frankla, jeho život a dílo, abych poskytla širší kontext pro pochopení základů logoterapie. Následně se věnuji samotné logoterapii, její existenciální analýze, i klíčovým pojmům, principům a hodnotám, které jsou pro tento psychoterapeutický směr zásadní. Další část je zaměřena na penitenciární a postpenitenciární práci, včetně procesu přípravy vězňů na propuštění, a také na výzvy, kterým jedinci čelí po návratu do běžného života. Mezi nejčastější problémy patří zadlužení, nezaměstnanost, ztráta sociálních vazeb, stigma trestní minulosti a absence podpůrného prostředí. Poslední kapitola teoretické části se zabývá specifickým logoterapeutickým přístupem v postpenitenciární práci a jeho potenciálními přínosy pro tuto oblast sociální práce.

V praktické části této práce využívám kvalitativní výzkum, konkrétně metodu polostrukturovaného rozhovoru, který umožňuje získat hlubší porozumění zkušenostem a perspektivám odborníků působících v této oblasti. Cíleně se zaměřuji na terapeuty, kteří pracují s osobami po výkonu trestu a aplikují logoterapeutický přístup na klienta v praxi. Prostřednictvím těchto rozhovorů se snažím zjistit, zda a jakým způsobem může být logoterapie účinným nástrojem v postpenitenciární práci, jaké jsou její limity, a jak ji odborníci hodnotí na základě svých zkušeností. Analýza získaných dat poskytne hlubší vhled do reálného využití logoterapie při integraci propuštěných vězňů.

Téma této práce jsem si vybrala, protože propojuje oblast sociální práce s psychologií a umožňuje porozumět hlubším aspektům reintegrace propuštěných osob. Reintegrace bývalých vězňů představuje jednu z největších výzev sociální práce, protože se nejedná pouze o jejich návrat do společnosti, ale také o práci s jejich psychickým nastavením, motivací a schopností znovu si vybudovat smysluplný život. Sociální práce se snaží pomoci marginalizovaným skupinám překonat bariéry a znovu se začlenit do společnosti, přičemž bývalí vězni patří k jedné z nejohroženějších

skupin. Čelí sociální izolaci, stigmatizaci, problémům se zaměstnáním a často i nedostatku podpory ze strany rodiny a okolí.

Logoterapie, která zdůrazňuje hledání smyslu života i v obtížných situacích, může být dle mého názoru cenným nástrojem nejen pro pomoc jednotlivcům vyrovnat se s minulostí, ale také pro podporu jejich motivace ke změně a aktivnímu zapojení do společnosti. Vězni, kteří prošli logoterapeutickou intervencí, mohou lépe pochopit své vlastní hodnoty, přijmout odpovědnost za své činy a najít vnitřní motivaci k budování lepšího života. Úspěšná integrace těchto jedinců není důležitá pouze z individuálního hlediska, ale má také širší společenský význam, pomáhá snížit recidivu, posiluje bezpečnost a přispívá k sociální soudržnosti.

Tato práce si proto klade za cíl přispět k hlubšímu pochopení toho, jak může logoterapie podpořit efektivnější začlenění propuštěných vězňů do společnosti, a nabídnout nové perspektivy pro sociální práci v oblasti postpenitenciární práce.

1 LOGOTERAPIE

Autorem psychoterapeutického směru, o kterém celá tato práce pojednává, je rakouský psychiatr a neurolog Viktor Emil Frankl. Logoterapie jako taková stojí na jedné hlavní myšlence, a tou je hledání smyslu života. Název tohoto směru vznikl z řeckého slova „logos“, což v překladu znamená „smysl“ nebo „význam“. Sám Frankl tvrdí, že hlavním motivačním faktorem člověka není touha po slasti, ale vůle ke smyslu. Tato „vůle ke smyslu“ představuje hnací sílu lidského chování, která dává jednotlivci pocit naplnění (Frankl, 2006).

Logoterapie je označována jako třetí vídeňská škola psychoterapie, tedy po psychoanalýze S. Freuda a individuální psychologii A. Adlera (Kalina, 2013).

Frankl (1994) ve své knize Teorie a terapie neuróz uvádí: *"Člověk je bytostí, která není jen určována svými pudy, instinkty nebo prostředím, nýbrž je schopen rozhodovat o svém vlastním postoji k dané situaci. I v těch nejtěžších podmínkách si člověk může uchovat vnitřní svobodu a nalézt v nich smysl."* (Frankl, 1994, s. 123). Tento důraz na svobodnou volbu a odpovědnost dělá z logoterapie jedinečný přístup v psychoterapii.

Vedle logoterapie nicméně existují i další existenciální přístupy, jako například existenciální psychoterapie Irvina D. Yaloma (Yalom, 1980).

Podle Frankla (1994) je nezbytné, aby každý jedinec aktivně hledal svůj smysl života, neboť právě jeho absence může vést k existenciálním krizím, pocitu prázdnoty a neurózám. Frankl tento stav popisuje jako existenciální vakuum, tedy pocit vnitřní prázdnoty, který je častým jevem v moderní společnosti. Logoterapie si tak klade za cíl pomoci jednotlivcům nejen překonat psychické obtíže, ale především umožnit jim najít hlubší smysl svého bytí. Tím se stává nejen terapeutickým nástrojem, ale také filozofií života, která může přispět k osobnímu růstu a duševnímu zdraví.

1.1 Život a dílo Viktora E. Frankla

Viktor Emil Frankl se narodil 26. března 1905 ve Vídni. Jeho rodina měla židovské kořeny. Otec Gabriel Frankl byl povoláním úředník a jeho matka Elsa Franklová pocházela z Prahy. Jejich výchova byla intelektuální a humanistická, což mělo vliv na Franklovu budoucnost. Díky jeho zájmu o filozofii a psychologii se dostal ke studiu medicíny na Vídeňské univerzitě, kde se zaměřil konkrétně na neurologii a psychiatrii. Jeho velkou inspirací byli známí lékaři Sigmund Freud a Alfred Adler. Postupem času začal pracovat na vlastním psychoterapeutickém přístupu, který se soustředil na hledání smyslu života jako hnací síly lidského chování. Od jiných směrů té doby se odlišoval tím, že se ve svých pracích věnoval otázkám smyslu života a lidské existence (Frankl, 2019).

Ve 30. letech pracoval jako psychiatr ve Vídni a zaměřoval se především na pacienty trpící suicidálními myšlenkami a depresí. Mezi lety 1933 až 1937 vedl program pro prevenci sebevražd mezi mladistvými a během této doby se začala formovat jeho teorie existenciální analýzy a logoterapie (Batthyány a Guttmann, 2006, s. 53). Tato doba byla pro Frankla v jeho kariéře velmi přínosná, ovšem do doby příchodu nacistické okupace Rakouska. I když měl možnost emigrovat do USA, zůstal ve své rodné Vídni, aby mohl být v kontaktu se svými rodiči. Toto rozhodnutí se pro něj stalo osudným, v roce 1942 byl deportován do koncentračního tábora Theresienstadt, kde strávil několik let, než byl převezen do Auschwitzu a následně do Dachau (Frankl, 2019, s. 105).

Během tohoto hrůzného pobytu v koncentračních táborech měl Frankl možnost sledovat mechanismy přežití. Všiml si, že lidé, kteří měli vnitřní smysl života, měli větší šanci přežít v těchto extrémních podmínkách. Tato zkušenost se stala později základním kamenem pro jeho psychoterapeutickou metodu jménem logoterapie (Frankl, 2006, s. 78). V roce 1945 byl osvobozen americkou armádou a propuštěn na svobodu, ovšem dozvídá se, že jeho manželka, rodiče ani bratr nepřežili. Tato tragédie ho natolik zasáhla a dovedla k přesvědčení, že i v utrpení lze nalézt smysl, což bylo hlavní myšlenou jeho budoucího díla (Batthyány a Guttmann, 2006, s. 119).

Franklova osobní zkušenost s extrémním utrpením a ztrátou hluboce ovlivnila jeho pohled na lidskou existenci. V těchto podmínkách právě poznával roli vnitřního postoje člověka k utrpení. Osobní zkušenosti mu ukázaly, že ti lidé, kteří alespoň částečně chápali a nacházeli smysl, přežívali i nelidské podmínky. V souvislosti s postpenitenciární prací to znamená, že i ti, kteří prošli traumatem vězení, si mohou tvořit smysluplný život, pokud budou vědět, jak smysl hledat. Například paradoxní intence může pomoci při strachu z recidivy, kdy se bývalý vězeň s pomocí terapeuta učí přistoupit ke svému strachu jinak.

Válka skončila a Frankl se vrací zpět do Vídně, kde se stane ředitel neurologické kliniky a pokračuje ve vývoji své psychoterapeutické metody. Často přednášel na mnoha prestižních univerzitách po celém světě, v roce 1964 dokončil svou nejslavnější knihu s názvem „A přesto říci životu ano“, kde popsal podrobně své zkušenosti z koncentračních táborů a základy logoterapie. Kniha se stala nejvlivnější psychologickou publikací 20. století a byla přeložena do mnoha světových jazyků (Frankl, 2019, s. 156). Mezi jeho další známá díla patří kniha „Vůle ke smyslu“, kde rozvíjí svůj koncept vůle ke smyslu, kterou jak již bylo zmíněno považuje za základní hnací sílu lidské existence. Klade důraz na to, že člověk je zodpovědný za hledání vlastního smyslu života, a pokud ho nenalezne, upadá do existenciálního vakua, tedy stavu vnitřní prázdnoty a frustrace (Frankl, 1994). Ve svém dalším díle „Lékařská péče o duši“ propojuje psychoterapii s filozofií a spiritualitou. Vysvětluje zde, že terapeut nemá svému pacientovi vysvětlovat, jaký smysl má jeho život mít, ale pomáhat mu ho přirozeně objevit. V této knize také formuluje metody logoterapie jako je paradoxní intence a dereflexe.

Mezi další významná díla patří například „Utrpení z nesmyslnosti života“, ve kterém Frankl analyzuje moderní psychologické krize, včetně depresí, sebevražd a drogové závislosti (Frankl, 1998). V knize „Bůh v nevědomí“ zkoumá vztah mezi psychologií a spiritualitou. Zdůrazňuje, že i když logoterapie není náboženstvím, umožňuje člověku objevit jeho vlastní duchovní rozměr. Tvrdí, že mnozí lidé si neuvědomují svou hlubokou víru v něco vyššího, což nazývá „nevědomým Bohem“ (Frankl, 1997). Díky jeho knihám se logoterapie rozšířila do mnoha oblastí, jako je například paliativní péče, sociální práce a psychoterapie u lidí s traumatickými zkušenostmi. Jeho žákyně Elisabeth Lukas dále rozvinula metody logoterapie a jejich aplikaci v terapii i běžném životě (Lukas, 1998). Viktor Emil Frankl zemřel 2. září 1997 ve Vídni ve věku 92 let. Zanechal po sobě obrovské dědictví v oblasti psychologie, psychoterapie a filozofie, jeho myšlenky jsou dodnes inspirací pro miliony lidí po celém světě (Frankl, 2019, s. 211).

1.2 Hlavní principy logoterapie

Logoterapie je nejen psychoterapeutický směr, který klade důraz na hledání smyslu života jako klíčového prvku pro psychické zdraví a duševní pohodu. Jedná se současně o filozofii člověka, který se opírá o existenciální přístup k životu a duchovní rozměr lidské existence. Tento přístup vychází z přesvědčení, že touha po smyslu je hlavní motivací lidského života, a jeho absence může vést k psychickým problémům, jako je existenciální vakuum. Logoterapie tedy nabízí metody a techniky, jak pomoci jednotlivcům najít smysl v jejich životních situacích, i v těch nejnáročnějších podmínkách, jakými jsou bolest nebo utrpení.

1. Touha po smyslu jako hlavní motivace

Jedním z klíčových principů logoterapie je přesvědčení, že lidé nejsou primárně motivováni touhou po potěšení nebo moci, jak tvrdili Freud nebo Adler, ale hledáním smyslu. Frankl ve své knize „Man's Search for Meaning“ z roku 1984 uvádí „*Nejhlubší touha člověka je touha po smyslu, nikoliv po něčem jiném*“ (Frankl, 1984, s. 99). Podle něj je hledání smyslu základním motorem lidského chování a může vést k hlubokému osobnímu růstu.

2. Svoboda vůle a odpovědnost

Frankl kladl velký důraz na lidskou svobodu a odpovědnost. I když člověk nemůže kontrolovat všechny okolnosti ve svém životě, vždy má možnost zvolit, jak se k daným situacím postaví a jak na ně bude reagovat. Tento princip je základem logoterapie, která usiluje o to, aby jedinec převzal odpovědnost za svůj život a hledání smyslu. „*I v těch nejnepříznivějších podmínkách má člověk svobodu rozhodnout, jak reagovat*“ tvrdí Frankl (1984, s. 65).

3. Existenciální vakuum a jeho překonání

Existenciální vakuum je stav jedince, kdy ztrácí smysl života a cítí se prázdný nebo ztracený. Frankl tvrdil, že tento stav je častou příčinou psychických problémů, jako jsou deprese nebo závislosti. V logoterapii je cílem pomoci jednotlivci najít a naplnit smysl jeho života, čímž se toto vakuum eliminuje. Jak Frankl zmiňuje ve své knize „*Utrpení a ztráty nejsou jen překážkami, ale mohou být i příležitostmi pro hledání nového smyslu“* (Frankl, 2004, s. 104).

4. Smysl v utrpení

Jedním z důležitých principů logoterapie je, že utrpení může mít smysl, pokud je člověk schopen najít v něm hlubší hodnotu. Podle Frankla může být utrpení transformováno do něčeho pozitivního, pokud je vnímáno jako součást osobního růstu. „*I v nejhorších podmínkách si člověk může vybrat, jak se postavit k utrpení a jak ho zpracovat*“ uvádí Frankl ve své knize „The Will to Meaning“ (2004, s. 82). Elisabeth Lukasová ve svém díle dělí utrpení do dvou skupin, utrpení, které je osudové a nezměnitelné a utrpení, které je zbytečné, takové, které si osoba způsobila sama, bezdůvodně (Lukas, 1998, str. 45).

1.2.1 Paradoxní intence

Paradoxní intence je jednou z nejznámějších a nejúčinnějších technik logoterapie. Poprvé tuto techniku Frankl popsal v roce 1947. Tato technika spočívá v tom, že pacient je vyzván, aby se zaměřil na to, čemu by chtěl uniknout nebo z čeho má strach, čímž je zbaven strachu a napětí. Paradoxní intence se využívá především při léčbě úzkostných a obsedantně-kompulzivních poruch, v rámci kterých se strach a úzkost stávají dominantními faktory ovlivňujícími každodenní život jedince. V teorii logoterapie je paradoxní intence založena na hlubokém porozumění tomu, jak funguje lidská psychika v kontextu úzkosti a strachu. Frankl tvrdil, že v mnoha případech úzkosti je klíčovým faktorem to, že se člověk příliš zaměřuje na své vlastní pocity a negativní představy, což vede k jejich zesílení. Pokud se však jedinec místo toho vědomě rozhodne své obavy zvětšit nebo se jim postavit čelem, přestane být jejich obětí. Jak Frankl sám uvádí „*Když se člověk odváží záměrně se vystavit tomu, čeho se bojí, ztrácí tento strach svou sílu“* (Frankl, 1984, s. 85).

Paradoxní intence není pasivním přijetím strachu, ale aktivním rozhodnutím jedince, jak reagovat na svůj vlastní strach. Lukasová ve své knize tvrdí, že není nejlepší se všemu strachu vyhnout, nebo bojovat s ním. Naopak, přát si, aby to, čeho se tolik obáváme, skutečně nastalo. Důvtip spočívá v tom, že to, co si vlastně přejeme, toho se bát nemůžeme a naše psychické zátěže zmizí (Lukas, 1998, s. 43). Tento postoj dává člověku znovu pocit kontroly a svobody v situaci, která by jinak byla považována za ohrožující. U pacientů s fóbiemi, například s fobií z veřejného

vystupování, může terapeut pacienta instruovat, aby si vědomě představoval situace, které by normálně považoval za děsivé, a to až do bodu, kdy začne cítit, že je jeho strach přehnaný. Tento proces pomáhá člověku ztratit obavy z určité situace, protože si uvědomí, že se vlastně nic nestane, když strach přijme. Podobně u pacientů s obsedantně-kompulzivními poruchami může paradoxní intence spočívat v tom, že pacient je vyzván, aby vykonával určité kompulzivní chování více než obvykle, což mu pomůže vidět, že neexistuje žádná skutečná hrozba z tohoto chování, čímž se ztrácí nutkání k jeho opakování.

Frankl tvrdí, že paradoxní intence nemá za cíl člověka vystavit nebezpečným situacím, ale umožnit mu čelit svým obavám a učinit je „neviditelnými" tím, že jim dáváme přijatelný rámec. Jak Frankl píše „*Není to aktivní úsilí o eliminaci strachu, ale o přijetí ho do života, čímž se zbavíme jeho destruktivní síly"* (Frankl, 1984, s. 87). Frankl uvádí několik případů z praxe, kdy paradoxní intence přinesla úspěch. Jedním z příkladů je pacient trpící insomnií, který se neustále obával nespavosti. Frankl tohoto pacienta přesvědčil o tom, aby se rozhodl zůstat vzhůru co nejdéle, což vedlo k tomu, že pacient přestal na spánek příliš myslet, a nakonec si uvědomil, že strach z nespavosti byl mnohem větší než samotný problém. I když je paradoxní intence vysoce efektivní v mnoha případech, není vhodná pro všechny typy poruch. Například u pacientů s těžkými psychotickými poruchami nebo u pacientů, kteří mají sklony k impulzivnímu chování, může být tato technika kontraproduktivní. Kromě toho je důležité, aby byla technika aplikována pouze kvalifikovaným terapeutem, který rozumí jejími mechanismům a ví, kdy ji použít.

1.2.2 Dereflexe

Tento psychoterapeutický přístup vychází z existenciální analýzy, klade důraz na hledání smyslu života jako hlavní motivace k psychickému zdraví. Technika s názvem dereflexe hraje zásadní roli při řešení psychických problémů, které jsou způsobeny nadměrným soustředěním se na negativní aspekty života. Tento princip je vysoce efektivní v léčbě depresí, úzkostí, fóbií a dalších psychických potíží, kdy pacienti vykazují příliš silnou zaměřenost na své negativní pocity nebo situace. Franklova teorie vychází z předpokladu, že mnoho psychických problémů pramení z přílišné reflexivity, tedy neustálého a zaměřování se na vlastní myšlenky a pocity. Nazývá tento fenomén „reflexní poruchou", která se objevuje, když se člověk příliš zaměřuje na sebe, svou úzkost, bolest nebo strach.

Základem dereflexe je tedy přesměrování pozornosti z vnitřního prožívání na vnější svět, což umožňuje člověku zaměřit se na realitu a hodnoty, které ho přesahují. Frankl to popisuje jako návrat k autentickému a smysluplnému vztahu k sobě i okolnímu světu. Ve své knize Man's Search for Meaning Frankl uvádí „*Když se člověk zaměřuje pouze na své vnitřní problémy, ztrácí kontakt s tím, co dává jeho životu smysl"* (Frankl, 1984, s. 112).

Aplikace dereflexe se v terapeutické praxi liší v závislosti na konkrétních potřebách pacienta. Existují různé techniky, jak tuto metodu aplikovat, a terapeut se vždy rozhoduje podle individuálních podmínek pacienta. Pacient je vyzván, aby se zaměřil na konkrétní činnosti nebo objekty ve svém okolí. Například může být požádán, aby se soustředil na detailní pozorování přírody, nebo aby vykonával nějakou jednoduchou každodenní činnost, jako je vaření nebo úklid. Tento přesun pozornosti pomáhá snížit úzkost a vyvolává v pacientovi pocit, že má kontrolu nad svým prostředím.

Další technikou může být přesměrování pozornosti na jiné osoby. V některých případech se pacienti soustředí příliš na sebe a své vlastní pocity, což zvyšuje jejich úzkost. V takových situacích může terapeut doporučit, aby pacient začal věnovat pozornost potřebám druhých lidí. To může vést k větší angažovanosti a odvrácení pozornosti od vlastních negativních prožitků. Dále například hledání smyslu ve vytrvalosti a zátěži. Frankl věřil, že v těžkých životních situacích, jako je nemoc nebo trauma, může člověk nalézt smysl ve vytrvalosti. V těchto případech může terapeut pomoci pacientovi zaměřit se na hodnoty, které přetrvávají i přes utrpení, a na konkrétní činnosti, které přinášejí vnitřní uspokojení. V neposlední řadě vědomé přijetí a transformace bolesti. U pacientů, kteří zažívají fyzickou nebo psychickou bolest, může být užitečné zaměřit se na přijetí bolesti jako součásti lidského života, místo aby se jí pacient vyhýbal. Pomocí dereflexe lze k bolesti přistupovat jako k něčemu, co nelze změnit, ale co může být použito jako nástroj pro hlubší porozumění vlastnímu životu. Frankl uvádí konkrétní příklady z praxe, kde dereflexe hrála klíčovou roli při uzdravování pacientů. Jedním z těchto příkladů je pacient trpící depresí, který neustále přemýšlel o svých neúspěších v životě a neustále se trápil svými vnitřními pocity. Frankl s ním pracoval na tom, aby se přestal soustředit na své vlastní pocity, a místo toho začal věnovat svou pozornost konkrétním činnostem, které by mohly mít smysl. Po nějaké době začal pacient vnímat tyto činnosti jako důležité a postupně se zbavil depresivního pohledu na svou osobu. Ačkoliv je technika dereflexe velmi účinná v mnoha případech, existují situace, kdy její použití může být omezené. Například u pacientů s těžkými formami psychóz nebo s poruchami osobnosti, které jsou hluboce zakořeněny ve vnitřním světě může být přímé přesměrování pozornosti nevhodné. Další výzvou může být, že dereflexe, pokud je použita nesprávně, může vést k potlačování problémů místo jejich řešení. Je tedy opět nezbytné, aby technika byla aplikována kvalifikovaným terapeutem, který rozumí psychodynamice pacienta a ví, jaké metody jsou pro daného jedince vhodné.

1.2.3 Noo-dynamika

Tento pojem, přestože je v současné psychologii méně známý, má hluboký význam pro pochopení dynamiky lidské psychiky, zejména v souvislosti s hledáním smyslu života a osobního růstu. Slovo „noo-dynamika“ pochází z řeckého slova „*nous“,* což znamená „duše“ nebo „rozum“

a „dynamika“, která označuje studium sil a změn. Noo-dynamika tedy zkoumá síly a procesy, které formují duševní život člověka a jeho schopnost hledat smysl v různých životních situacích. Tento pojem je úzce spjat s koncepty jako jsou svoboda vůle, odpovědnost a schopnost překonávat vlastní utrpení prostřednictvím nalezení smyslu. Noo-dynamika se zaměřuje na vnitřní dynamiku člověka v jeho hledání smyslu a vztahu k ostatním. Podle Frankla existují dva hlavní směry lidské duše „*noos*“ což označuje oblast lidské psychiky týkající se racionality, kognice a hledání smyslu, a „*psyche*“ která představuje emocionální a instinktivní složku osobnosti. Noo-dynamika tedy studuje vztah mezi těmito dvěma složkami a jejich interakci při vyrovnávání se s každodenními problémy a výzvami. Frankl ve své knize *Man's Search for Meaning* uvádí „*Noo-dynamika je síla, která nás pohání k hledání smyslu, která nás posouvá vpřed i v těch nejtemnějších chvílích našeho života*“ (Frankl, 1984, s. 47).

1.3 Hodnoty v logoterapii

Autor logoterapie rozděluje hodnoty do tří hlavních skupin: zážitkové, tvůrčí a postojové. Tyto hodnoty v logoterapii představují způsoby, jakými může jedinec nalézt smysl svého života.

1. Zážitkové hodnoty

Zážitkové hodnoty můžeme definovat jako hodnoty, které člověk přijímá ze světa prostřednictvím smyslových a emocionálních prožitků. Patří sem například vnímání krásy přírody, poslech hudby, čtení literatury či vzájemných vztahů a přátelství. Frankl zdůrazňuje, že tyto hodnoty umožňují jedinci prožívat svět v jeho plnosti a hloubce, což přispívá k nalezení smyslu života. Ve své knize "Vůle ke smyslu" uvádí "*Nejjednodušší způsob, jak uskutečnit smysl, je přijímat svět v jeho plnosti prostřednictvím toho, co nazýváme zážitkovými hodnotami." (Frankl, 2023)*

2. Tvůrčí hodnoty

Tyto hodnoty jsou spojeny s tím, co člověk světu předává, tedy s jeho tvůrčí činností a prací. Jsou to aktivity, při nichž jedinec využívá své schopnosti a talent k vytváření něčeho nového a hodnotného, jako je například umělecká tvorba. Prostřednictvím tvůrčích hodnot člověk nachází smysl tím, že přispívá k obohacení světa kolem sebe. "*Člověk uskutečňuje smysl nejen tím, co přijímá, ale i tím, co světu dává." (Frankl, 2023)*

3. Postojové hodnoty

Postojové hodnoty spočívají v tom, jaký postoj člověk zaujímá k životním situacím, které nemůže sám změnit, zejména k utrpení a omezením. Frankl ve svém dílu zastává názor, že i v těch nejtěžších podmínkách má jedinec svobodu zvolit si svůj postoj, a tím nalézt smysl. Ve "Vůli ke smyslu" píše: *"Nejdůležitější je způsob, jakým člověk přijímá svůj osud a veškeré utrpení, které s ním souvisí." (Frankl, 2023)*

Tyto tři hodnoty poskytují rámec, skrze který může jedinec objevovat a naplňovat smysl svého života. Zážitkové hodnoty umožňují přijímat krásu a bohatství světa, tvůrčí hodnoty nabízejí možnost aktivně přispívat a postojové hodnoty dávají sílu čelit obtížím s důstojností a odvahou. Franklův přístup v logoterapii tak nabízí komplexní pohled na to, jak lze nalézt smysl v různých aspektech lidského života.

1.4 Existenční analýza

Tato psychoterapeutická metoda se zaměřuje na hlubší pochopení lidské existence, osobního smyslu a autenticity života jedince. Existenční analýza tvoří teoretický základ logoterapie. Zatímco logoterapie je zaměřena na hledání smyslu života, existenciální analýza zkoumá vnitřní prožitky, hodnoty a rozhodování člověka ve vztahu k jeho existenciální odpovědnosti. Podle Frankla (2019) je cílem existenciální analýzy pomoci člověku uvědomit si vlastní svobodu volby a odpovědnost za svůj život, čímž se překonává existenciální frustrace a noogenní neurózy. Tato metoda vychází z myšlenky, že člověk není determinován pouze biologicky nebo psychologicky, ale má duchovní dimenzi, která mu umožňuje vědomě utvářet svůj život.

Logoterapie sice pracuje s pojmem duchovní dimenze člověka, ale nevyžaduje náboženskou víru. Duchovní dimenzi lze chápat i sekulárně, například jako hodnotu, vztah, pracovní aktivitu nebo vnitřní postoj (Tóthová, 2011).

Alfons Längle, který rozvíjel existenciální analýzu, ji definuje jako **„***proces vedoucí člověka k vnitřní svobodě a autenticitě tím, že se učí žít v souladu se svými hodnotami, emocemi a zodpovědností***“** (Längle, 2014). Podle něj existenciální analýza pomáhá pacientovi uvědomit si čtyři základní existenciální otázky:

1. Mohu být? – otázka bezpečí a životních podmínek.
2. Mohu se cítit dobře v životě? – otázka vztahu k sobě, emocím a vnitřní rovnováze.
3. Mohu být sám sebou? – otázka autenticity a osobních hodnot.
4. Mohu se svobodně rozhodovat? – otázka odpovědnosti za svůj životní směr.

Existenciální analýza je proto základem logoterapie, neboť umožňuje pacientovi prozkoumat vlastní životní situaci a rozpoznat hlubší smysl své existence, toto uvědomění ho vede k formování vlastního životního příběhu.

1.4.1 Noogení neurózy

Tento pojem označuje specifickou kategorii duševních poruch, které vycházejí z existenciálních problémů člověka, zejména z nedostatku smyslu života, hodnotové prázdnoty a vnitřního konfliktu. Na rozdíl od psychogenních neuróz, které jsou podněcovány emocionálními konflikty a nevědomými impulsy, noogenní neurózy vznikají na úrovni lidského ducha, tedy v hodnotách, jakými jsou smysl života a odpovědnost (Frankl, 2019). Vyplývající z existenciální frustrace tedy stavu, kdy člověk ztrácí pocit smyslu života a není schopen najít odpovědi na základní otázky své existence. Frankl popisuje noogenní neurózu jako "*utrpení ducha, které se objevuje, když člověk nenachází smysl svého bytí*" (Frankl, 2019). Dalším častým důvodem noogenních neuróz je vnitřní hodnotový konflikt. Člověk se dostává do situace, kdy jeho vnitřní hodnoty nejsou v souladu s realitou, například když musí dělat kompromisy proti svému přesvědčení nebo se ocitá v morálně složité situaci (Frankl, 2019).

Mnoho lidí trpících noogenní neurózou uvádí, že nevědí, proč žijí. Tento pocit je často doprovázen depresí, úzkostí a apatií. Frankl (2019) argumentuje, že každý člověk potřebuje najít unikátní smysl svého života, který se odvíjí od jeho osobních zkušeností, schopností a vztahů.

1.4.2 Existenční vakuum

Existenciální vakuum je pojem, který Viktor Emil Frankl popsal jako stav vnitřní prázdnoty, ztráty smyslu života a pocitu nesmyslnosti existence. Je to jeden z hlavních faktorů vedoucích k noogenním neurózám. Je to stav, kdy jedinec postrádá smysl života a nenachází odpověď na otázku „Proč žiji?“. Lidé v tomto stavu často pociťují vnitřní prázdnotu, apatii a neschopnost najít naplnění v běžných činnostech (Frankl 2019). Laik by tento stav nazval depresí, avšak zatímco deprese má obvykle biologické, psychologické nebo environmentální příčiny, existenciální vakuum je specifické tím, že pramení z hodnotového a smyslového vyprázdnění (Längle,2014). To tedy v praxi znamená, že tento stav není podmíněn chemickou nerovnováhou v mozku, ale absencí hlubšího životního smyslu.

Frankl (2019) tvrdí, že moderní společnost vytváří ideální podmínky pro rozvoj existenciálního vakua. Mezi hlavní faktory patří zejména ztráta tradičních hodnot, dříve lidé čerpali smysl života například z náboženství a kultury, avšak v moderní době tyto hodnoty slábnou. Můžeme sem zařadit i konzumní styl života, kdy se orientujeme spíše na materiální úspěch místo hlubšího

osobního rozvoje a poznání své osobnosti. Další faktor, který nesmíme zapomenout zmínit, je přetlak volby dnešní doby, kdy je nám nabízena nadměrná svoboda volby bez jasného směru, což může vést i k pocitu nesmyslnosti. Podle Frankla (2019) člověk potřebuje jasný směr a cíle, aby jeho život měl smysl. Pokud takové cíle chybí, objevuje se pocit prázdnoty. Alfons Längle zastává názor, že existenciální vakuum je často důsledkem neschopnosti být autentický. Lidé, kteří žijí podle očekávání druhých, se mohou cítit odcizeni sami sobě. (Längle ,2014) Moderní doba nabízí mnoho možností, jak se rozptýlit, například sociální sítě, technologie, zábava. Tento přebytek podnětů však často zakrývá vnitřní prázdnotu**,** která se objevuje ve chvílích, kdy je člověk o samotě (Frankl, 2019).

Stav existenčního vakua se může projevovat psychicky, emocionálně či behaviorálně. Mezi psychické symptomy patří již zmiňovaný pocit nesmyslnosti života, otázky typu „Proč tady jsem?“, „Co má můj život za smysl?“ Mezi další může patřit ztráta motivace, apatie, neschopnost se pro něco nadchnout. Mezi emoční symptomy patří chronická nespokojenost, pocit, že „něco chybí“. Mezi další symptomy, které můžeme na jedinci pozorovat je nadměrná konzumace alkoholu, drog, jídla, ale i práce nebo zábavy jako náhrada za smysl života.

Logoterapie nabízí efektivní řešení k překonání tohoto stavu, pomáhá člověku najít smysl skrze hodnoty, odpovědnost a změnu postoje. V další kapitole bude logoterapie představena v kontextu postpenitenciární práce.

2 LOGOTERAPIE V POSTPENITENCIÁRNÍ PRÁCI

Postpenitenciární péče je oblast sociální práce, která se zaměřuje na resocializaci osob po výkonu trestu odnětí svobody a jejich opětovné začlenění zpět do společnosti (Bělík a kol., 2017). Tato reintegrace osob, které prošly výkonem trestu, je však velmi náročná, protože čelí mnoha překážkám, včetně stigmatizace, ztráty sociálních vazeb a obtížného hledání zaměstnání (Scheinost, 2018; Veteška, Fischer, 2020). Ovšem jedním z přístupů k takové osobě, který může podpořit efektivní návrat do společnosti, je právě logoterapie. Jak už jsem zmiňovala, logoterapie se zaměřuje na hledání smyslu života, což je klíčový aspekt při práci s bývalými vězni, kteří často trpí existenciálním vakuem, pocity viny a ztrátou životního cíle (Frankl, 2019).

Logoterapie vychází z toho, že hlavním motivačním faktorem člověka je vůle ke smyslu (Frankl, 2019). To znamená, že i člověk, který prošel výkonem trestu, může najít nový smysl života, pokud mu bude nabídnuta možnost seberealizace a odpovědného rozhodování. Bývalí vězni často ztrácejí víru v sebe i v budoucnost, mají tendenci podléhat přístupu, že už svůj život nemohou změnit. Logoterapeutický přístup však ukazuje, že minulost člověka ho neurčuje, rozhodující je jeho přístup k přítomnosti a budoucnosti (Längle, 2014).

2.1 Základní vymezení pojmů

V těchto podkapitolách budou vysvětleny pojmy jako je penologie, penitenciární péče, výkon trestu, postpenitenciární péče, resocializační programy a další charakteristiky.

2.1.1 Penologie

Tato vědní disciplína získala svůj název z latinského výrazu „poena“ což v překladu znamená trest a řeckého „logos“ což je slovo, nauka. Tato věda, jak již samotný název napovídá se zaměřuje na výkon trestu a vězeňskou problematiku. Do této oblasti spadá řada příbuzných vědních oborů jako je například trestní právo, psychologie, kriminologie nebo pedagogika. Penologie usiluje o změnu chování pachatelů trestné činnosti. Podle Gilla (2018) je penologie definována jako **„***studium trestání a jeho účinků na jedince a společnost s cílem optimalizovat jeho funkčnost a dosáhnout spravedlivé a efektivní reakce na kriminalitu***“**. Tento obor se zaměřuje nejen na vězeňský systém, ale také na alternativní tresty, podmíněné propuštění a postpenitenciární péči (Scheinost, 2018). Foucault (1999) tvrdí, že penologie má historické kořeny a reflektuje vývoj trestního práva a změny v přístupu k pachatelům trestných činů. Dnešní penologie zdůrazňuje nejen represi, ale také rehabilitaci a resocializaci odsouzených jako klíčové prvky moderního

trestního systému. Penologii můžeme rozdělit do více oblastí, například na teorii trestání, vězeňství, resocializace a prevence recidivy, alternativní tresty a postpenitenciární péče.

Česká republika je vázána řadou mezinárodních úmluv, které zaručují ochranu lidských práv a svobod a zároveň má povinnost ochrany společnosti před pachateli porušujícími právní předpisy (koncepce vězeňství do roku 2025). Tyto závazky jsou přímo zakotveny v zákoně a to konkrétně v § 2 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: *„Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.* S *odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem."*

2.1.2 Penitenciární péče

Poskytováním této péče je pověřena Vězeňská služba České republiky, přičemž jejím hlavním účelem je především snaha o resocializaci a náprava jedince, který se dopustil trestné činnosti. Tato forma péče je určena pro osoby, které byly odsouzeny k výkonu trestu odnětím svobody a také pro obviněné, kteří se nacházejí ve vazební věznici.

2.1.3 Výkon trestu a státní instituce

Právní rámec výkonu trestu v České republice je primárně upraven zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který vymezuje pravidla zacházení s odsouzenými a jejich práva a povinnosti (Zákon č. 169/1999 Sb.). Zároveň se řídí také mezinárodními standardy, jako jsou Evropská vězeňská pravidla přijatá Radou Evropy (2019).

Vězeňský systém v ČR rozděluje věznice do čtyř základních typů podle stupně ostrahy:

1. Věznice s dohledem – pro pachatele s nízkou mírou nebezpečnosti.
2. Věznice s dozorem – pro pachatele s mírně zvýšeným rizikem.
3. Věznice s ostrahou – pro nebezpečnější pachatele a recidivisty.
4. Věznice se zvýšenou ostrahou – pro zvlášť nebezpečné vězně (Vězeňská služba ČR, 2023).

K těmto základním typům věznic patří také speciální věznice pro mladistvé, kam jsou umisťovány odsouzení, kteří ještě nedovršili plnoletosti.

Každý odsouzený je umístěn do odpovídajícího typu věznice podle povahy svého trestného činu, chování a možností nápravy.

Na výkonu trestu se podílí několik státních institucí, jejichž úkolem je zajistit jeho zákonnost, bezpečnost a také celkovou účinnost procesu. Hlavním orgánem, který je odpovědný za správu vězeňských zařízení a dohled na zacházení s odsouzeným je Vězeňská služba České republiky (VS ČR). Její pravomoci a činnost vymezuje zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži. Mezi hlavní činnosti této instituce patří zejména správa věznice a zajištění bezpečnosti v trestních zařízeních, dále přepravu vězňů a soudně stíhaných osob. Dohlíží také na organizaci pracovníků terapeutických programů pro odsouzené. Plně spolupracuje také s probační a mediační službou při přípravě vězňů na propuštění (Vězeňská služba ČR, 2023; Vegrichtová, 2022).

Dohled nad výkonem trestu a celkovým právním rámcem vykonává ministerstvo spravedlnosti. Zajišťuje legislativní změny v oblasti trestního práva, kontroluje vězeňské podmínky a dále také zajištuje soulad s mezinárodními standardy (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2023).

Další státní institucí, která se podílí na tomto procesu je probační a mediační služba ČR. Tato organizace se soustředí na programy, které usnadňují začlenění odsouzených osob zpět do společnosti a prosazuje především alternativní formy trestů. Mediační služby zahrnují také řešení konfliktů mezi obětí a pachatelem. Hlavní činností této služby je také práce s podmíněně propuštěnou osobou a dohled nad osobami, které vykonávají alternativní trest (Probační a mediační služba ČR, 2023).

Státní zastupitelství a soudy pak dohlížejí na zákonnost výkonu trestu a vyřizují žádosti o podmíněné propuštění, stížnosti vězňů či změny výkonu trestu.

2.2 Příprava vězňů na propuštění

Příprava vězňů na propuštění je zásadním krokem pro jejich úspěšnou reintegraci do společnosti a prevenci recidivy. Přechod z vězeňského prostředí do běžného života představuje pro mnohé propuštěné osoby významnou výzvu, jelikož se často potýkají s nedostatkem sociálních vazeb, finanční nestabilitou, stigmatizací a obtížemi při hledání zaměstnání (Scheinost, 2018).

Proces přípravy na propuštění do běžného života začíná již během výkonu trestu. Součástí této přípravy jsou resocializační programy, vzdělávací aktivity, pracovní zapojení a individuální poradenství. Právní rámec upravující proces přípravy vězňů na propuštění vychází především ze zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který ukládá povinnost podporovat resocializaci odsouzených osob. Tento přístup je rovněž v souladu s principy stanovenými v Evropských vězeňských pravidlech (Rada Evropy, 2019).

Tato příprava odsouzené osoby na propuštění zahrnuje několik nezbytných kroků, mezi které patří zejména individuální přístup, příprava by tedy měla být přizpůsobena konkrétním potřebám vězně. Při přípravě hraje klíčovou roli poskytnutí vzdělávacích programů pro vězně. Důležité pro

takovou přípravu je také aby proces byl postupný, tedy aby odsouzený měl možnost trávit nějaký čas i mimo vězení, například vykonávání pracovních činností. Psychologická a sociální podpora pro usnadnění přechodu do běžného života. Vězeňská služba ČR je hlavním orgánem zodpovědným za proces přípravy vězňů na propuštění. (Vězeňská služba ČR, 2023). Když nastane doba, kdy vězněného čeká brzy propuštění, je přeřazen do takzvaného „Výstupního oddílu“. Dle vyhlášky č. 345/1999 Sb. §12 do výstupního oddílu zařazuje odsouzené zpravidla šest měsíců před očekávaným skončením výkonu trestu ředitel věznice. Činnosti v tomto oddílu jsou zaměřeny na posílení schopností, které zajistí odsouzenému snadnější přechod do společnosti. Zaměřuje se na budování vztahu k práci a ke smysluplnému trávení času jak ve věznici, tak na svobodě. Probíhají zde aktivity jako je například komunitní setkávání, sociálně právní poradenství (Sedlák, Janíková, 2019).

Podle příručky s názvem **„**Kroky na svobodě**″** je důležité při opuštění věznice mít svůj občanský průkaz, bez něj bohužel není možné podat žádost o jakoukoliv podporu od státu. Dále je nutné mít potvrzení o propuštění, které každá věznice vydává při propuštění vězněného stejně jako zápočtový list, ten dostává vězněný i v případě, že nebyl ve výkonu trestu zaměstnán, pokud práci vykonával, dostane také potvrzení o průměrné výši měsíčního výdělku. Tyto dokumenty slouží k předložení na daném úřadu práce, kam se propuštěný bude evidovat (Rubikon centrum, 2018).

2.3 Postpenitenciární práce

Postpenitenciární práce je odborná činnost, která se věnuje osobám po výkonu trestu odnětí svobody a pomáhá jim předejít sociálnímu vyloučení, najít zaměstnání a stabilní bydlení, překonat stigma spojené s vězeňskou minulostí a začlenit se do společnosti (Baumeister, 2020).

Hlavním cílem této práce je snížení recidivy a podpora bývalých vězňů v nalezení životní stability (Gottfredson & Hirschi, 2019). Kujevská tvrdí: *„Na péči penitenciární by měla v rámci moderního systému sociální práce navazovat péče postpenitenciární* (Kujevská, 2014, str. 36).

Postpenitenciární práce je také nezbytnou součástí trestní politiky a hraje klíčovou roli při snižování celkové kriminality a zlepšení bezpečnosti společnosti. Na postpenitenciární péči se podílí státní instituce, neziskové organizace a komunitní programy, které spolupracují na vytváření podpůrných opatření pro propuštěné vězně. Mezi tyto instituce patří probační a mediační služba ČR, která sleduje, zda podmíněně propuštění dodržují stanovené podmínky. Významnou roli zde hrají i neziskové organizace a komunitní centra. Neziskový sektor poskytuje klíčovou podporu osobám po výkonu trestu, zejména v oblastech hledání zaměstnání a bydlení. Úřady práce sehrávají klíčovou úlohu při zprostředkování rekvalifikačních kurzů a podpory zaměstnání pro osoby propuštěné z výkonu trestu. Sociální služby pomáhají s bytovou politikou a zajištěním základních životních podmínek (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023).

Postpenitenciární práce zahrnuje široké spektrum aktivit, jejichž cílem je pomoci osobám po výkonu trestu se začleněním do společnosti, dosažením stability a snížením rizika opětovného páchání trestné činnosti. Samotná postpenitenciární péče není zakotvena v legislativě, ale spadá pod rámec zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Postpenitenciární problematiku můžeme v tomto zákoně zařadit pod služby sociální prevence. Účelem sociální prevence je zabránit vyloučení osob kvůli krizové sociální situaci vedoucí ke konfliktu se společností.

2.4 Subjekty v postpenitenciární práci

Cílem této kapitoly je představit služby a odborné profese působící v oblasti postpenitenciární práce.

2.4.1 Probační a mediační služba

Tato služba je zakotvena v zákoně č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě. Je určena k efektivnímu řešení konfliktů vzniklých v souvislosti s páchaním trestné činnosti. Zároveň přispívá k důstojnému výkonu alternativních trestů a opatření, která zohledňují zájmy poškozených a k prevencí kriminality. (PMS ČR, 2023). Podstatou probace je dozor nad řádným plněním soudem uložených opatření, přičemž její součástí je také podpora a motivace pachatele k tomu, aby po ukončení výkonu trestu vedl řádný život a vyhnul se další trestné činnosti. Probace zároveň usiluje o zmírnění následků trestné činnosti, a to s ohledem na práva a potřeby obětí nebo pozůstalých (Matoušek, 2013). Mediací se dle zákona o PMS č. 257/2000 sb. Podle § 2 rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného. Mediace je vedena mediátorem, což je osoba, která řídí jednání a je nestranná, snaží se nalézt řešení které je spravedlivé a přijatelné pro obě strany. Snaží se i najít vysvětlení, proč k trestnému činu došlo (PMS ČR, 2023).

2.4.2 Resocializační programy

Resocializační programy si kladou za cíl ovlivnit chování pachatele trestného činu tak, aby porozuměl následkům svého jednání a převzal za něj plnou odpovědnost, aktivně usiloval o nápravu způsobených škod a byl schopen začlenit se zpět do společnosti bez dalšího opakování trestné činnosti.

Resocializační program může být realizován jak individuálně, tak ve skupině nebo prostřednictvím kombinované formy. Velkou výhodou tohoto programu je, že probíhá v přirozeném prostředí pachatele, což mu napomáhá zachovat sociální vazby a pokračovat v každodenním životě. Do celého programu bývají často zapojení také rodinní příslušníci.

Zařazení do resocializačního programu probíhá buď na základě dobrovolného rozhodnutí pachatele nebo může být zařazení nařízeno rozhodnutím soudu nebo státního zástupce na základě příslušných právních předpisů, zejména trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), trestního řádu (zákon č. 141/1961 Sb.) nebo zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.). Pokud je účast dobrovolná, probíhá dohoda o vstupu do programu s probačním úředníkem v rámci dohledu. Pokud jsou splněny podmínky pro zařazení do resocializačního programu, je do jeho probačního plánu zahrnut závazek tento program absolvovat (PMS ČR, 2023).

2.4.3 Sociální kurátor

Tato osoba spadá pod sociální pracovníky, ve spolupráci s klientem zajišťuje různé formy podpory, například socioterapii nebo sociálně-právní poradenství. Klient může za podpory sociálního kurátora vypracovat různé dokumenty určené pro instituce, včetně soudů a policie, může jej navíc osobně doprovázet na jednání s těmito orgány (Matoušek, Křišťan, 2013).

2.4.4 Sociální pracovník vězeňské služby

Výkon této profese vyžaduje vysokou míru empatie a vyžaduje zároveň především individuální přístup, přizpůsobení se specifickým potřebám klienta bez ohledu na jeho aktuální stav. Tento pracovník úzce spolupracuje jak s institucemi státní správy, tak s neziskovými a církevními organizacemi. Hlavním úkolem tohoto odborníka je příprava odsouzené osoby na přechod do běžného společenského prostředí (Sociální práce, 2020).

2.4.5 Psycholog a terapeut

Psycholog působící v oblasti postpenitenciární práce se specializuje na duševní zdraví, poskytuje diagnostiku, poradenství a terapeutickou podporu lidem po výkonu trestu odnětí svobody. Zaměřuje se na zvládání stresu, trauma, prevenci recidivy a podporu resocializace klientů. Psycholog pomáhá jednotlivcům porozumět jejich chování a emocím a podporuje jejich začlenění do společnosti. *„Psycholog v postpenitenciární péči se věnuje nejen individuální terapii, ale také skupinové práci, zaměřené na podporu změny chování a snížení rizika recidivy“* (Novák, 2020, s. 45). Terapeut **v** postpenitenciární práci poskytuje psychoterapeutickou podporu zaměřenou na

zvládání emocí, práci s traumatem, řešení konfliktů a prevenci rizikového chování. Terapeut může pracovat v rámci různých terapeutických směrů. *Terapeutická práce s lidmi po výkonu trestu se zaměřuje na jejich sebepřijetí, zlepšení mezilidských vztahů a zvládání stresových situací.“* (Kovář a Dvořáková, 2018, s. 87).

2.4.6 Kaplan

Kaplan v postpenitenciární práci je duchovní, který se specializuje na poskytování duchovní a psychologické podpory osobám, které prošly vězením a jsou v procesu reintegrace do společnosti. *„Kaplan v postpenitenciární práci nejen poskytuje náboženskou podporu, ale také se podílí na procesu resocializace vězňů a jejich návratu zpět do společnosti prostřednictvím duchovního vedení a hodnotového smíření.“* (Sedlák, 2017, s. 112).

2.4.7 Nestátní objekty

Mezi tyto organizace lze zařadit například azylové domy, které slouží jako dočasné ubytování pro osoby, které se ocitly v obtížné sociální situaci a ztratily tak střechu nad hlavou. Cílem azylového domu je zajistit těmto osobám základní životní podmínky, pomoc a podporu při řešení jejich situace (MPSV, 2020). Déle sem můžeme zařadit například nízkoprahová denní centra nebo domy na půl cesty nebo noclehárny. Ve spojení s touto cílovou skupinou bych ráda zmínila ještě centrum Rubikon, tato organizace často pracuje s lidmi, kteří se nacházejí v těžkých životních situacích, které jsou po výkonu trestu, lidé bez domova a lidé trpící závislostmi. Centrum Rubikon poskytuje jak dočasné ubytování, tak i dlouhodobou pomoc a poradenství pro zajištění sociálního začlenění. "Naším cílem je pomoci lidem, kteří se ocitli na okraji společnosti, a nabídnout jim pomocnou ruku při jejich cestě zpět do běžného života." (Rubikon, 2021).

2.5 Problémy vězňů po propuštění

Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody představuje pro bývalé vězně zásadní životní změnu, která je často spojena s řadou výzev a problémů. Návrat zpět do společnosti bývá často obtížný nejen kvůli ztrátě sociálních vazeb, pracovních příležitostí či bydlení, ale také kvůli přetrvávajícím psychologickým dopadům trestu a stigmatizaci ze strany veřejnosti (Scheinost, 2018).

Po propuštění se mnoho lidí potýká překážkami, které jim ztěžují úspěšnou reintegraci do společnosti. Mezi nejčastější patří problémy se zaměstnáním, je to jeden z nejčastějších problémů,

protože zaměstnavatelé nejsou ochotni bývalého vězně přijmout a ti se pak ocitají v kruhu chudoby a recidivy (Baumeister, 2020).

Hlavním důvodem, proč se vězeň ocitá v téhle situaci je nízká kvalifikace a pracovní zkušenosti, často opouštějí vezení bez odborného vzdělání či praxe. V některých odvětvích (např. finanční sektor, bezpečnostní služby) bývalí vězni nesmí pracovat (Gottfredson & Hirschi, 2019).

Nezaměstnanost mezi bývalými vězni se pohybuje okolo 60–70 % v prvním roce po propuštění a je významným faktorem přispívajícím k recidivě (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2023). Další zásadní problém je získání stabilního bydlení po výkonu trestu. Bývalí vězni se často setkávají s odmítnutím ze strany pronajímatele, nedostatkem financí na kauce či samotný nájem, patří sem i rodinné konflikty, po návratu z vězení se vztahy s rodinou mohou zhoršit, což vede k bezdomovectví (Ward & Maruna, 2017). Podle statistik 40 % bývalých vězňů končí po propuštění bez domova nebo v provizorních podmínkách, což výrazně zvyšuje riziko recidivy (Probační a mediační služba ČR, 2023).

Tito lidé se často setkávají se společenským vyloučením a nedůvěrou ze strany veřejnosti. Důsledkem je nízká míra sociálního zapojení, pocit osamělosti a zvýšené riziko návratu k trestné činnosti (Baumeister, 2020). Důležité faktory jsou ztráty rodinných a přátelských vazeb, nízké sebevědomý a nedostatek podpory. Sociální vyloučení vede ke zvýšenému stresu a psychickým problémům, které zvyšují riziko návratu k trestné činnosti (Gottfredson & Hirschi, 2019).

Dlouhodobý pobyt ve vězení má negativní dopady na duševní zdraví propuštěných osob. Časté jsou deprese a úzkosti, závislosti nebo posttraumatická stresová porucha. Neschopnost vyřešit výše zmíněné problémy často vede k opětovnému páchání trestné činnosti. Recidiva je jedním z hlavních ukazatelů nefunkčnosti postpenitenciární péče.

Podle statistik Ministerstva spravedlnosti ČR se více než 60 % propuštěných vězňů vrátí do vězení do pěti let. Mezi hlavní důvody patří ekonomická nouze, sociální izolace a psychické problémy či boj se závislostí. Efektivní postpenitenciární programy by měly být zaměřeny na komplexní pomoc při návratu do společnosti, včetně podpory v oblasti bydlení, zaměstnání a duševního zdraví (Gottfredson & Hirschi, 2019).

2.6 Logoterapeutický přístup v postpenitenciární péči

Frankl (2006) tvrdí, že člověk dokáže překonat jakoukoli situaci, pokud nalezne hlubší smysl svého utrpení. Logoterapie tak může pomoci propuštěným jedincům znovu definovat své hodnoty, přijmout odpovědnost za vlastní rozhodnutí a nalézt motivaci k novému životu bez kriminality.

Význam postpenitenciární péče ostatně potvrzují i různé zahraniční výzkumy. Autoři Patel a kol. (2018) například zkoumali psychologickou péči poskytovanou vězňům ve Velké Británii, a nalezli řadu systémových nedostatků, které mohou negativně ovlivnit psychický stav vězňů i jejich schopnost reintegrace po propuštění. Podpora byla omezena nedostatkem personálu, nízkým rozsahem intervencí a nedostatečnou návazností péče po propuštění. Vysoká míra neodhalených psychických onemocnění, nízké hodnocení aktivizačních programů a selhávající vstupní screening dále prohlubují existenciální frustraci vězňů. Tato zjištění poukazují na význam psychoterapeutických přístupů, které se zaměřují i na hlubší smysluplnost lidské existence. Logoterapie může v tomto kontextu představovat účinný nástroj podpory pro osoby po výkonu trestu.

2.6.1 Nalezení smyslu a osobní odpovědnosti

Jedním z hlavních cílů logoterapie je pomoci klientům objevit osobní smysl života a přijmout odpovědnost za svůj osud. U bývalých vězňů lze mnohdy pozorovat sníženou sebedůvěru a ztrátu pocitu kompetence ovlivňovat vlastní směřování. Může se to projevit existenciálním vakuem a nízkou mírou motivace k reintegraci (Frankl, 2006). Logoterapeutický přístup se v postpenitenciární práci zaměřuje na sebereflexi, analyzuje rozhodnutí v minulosti a zamýšlí se nad jejich důsledky. Vede k znovuobjevení smysluplné činnosti jako je hledání zaměstnání, vzdělání nebo pomoci druhým. Vede také k přijetí odpovědnosti za své činy, k pochopení, že člověk není obětí okolnosti v jeho životě, naopak má svobodu volby (Längle, 2012).

2.6.2 Práce s vinou a traumatem

Pocit viny a trauma jsou běžným psychologickým výsledkem vězeňského pobytu. Mnoho vězňů si po propuštění uvědomuje důsledky svých činů, což může vést k hluboké vnitřní úzkosti, depresi nebo sebeobviňování (Batthyány & Russo-Netzer, 2014). Logoterapeutický přístup v tomto případě nabízí tři strategie. Přijetí viny jako součást minulosti, uvědomění, že i přes chyby je možné dále žít plnohodnotný život. Transformovat vinu v odpovědnost, tedy místo destruktivního obviňování hledat způsob, jak své činy napravit. A poslední strategie, tedy hledání smyslu v utrpení podle Frankla (2006) může i bolestivé zkušenosti člověk využít k osobnímu růstu. Trauma z vězeňského prostředí, které může zahrnovat izolaci, násilí či špatné zacházení, lze pomocí logoterapie překonat skrze změnu postoje k minulosti a zaměření na budoucnost (Längle, 2012).

2.6.3 Posílení psychické odolnosti

Psychická odolnost je klíčovým faktorem úspěšné reintegrace bývalých vězňů. Frankl (1994) zmiňuje, že člověk se stává silnějším, pokud dokáže přijmout svůj osud a aktivně hledat smysl života. Podle studií bývalí vězni, kteří se naučí odolávat stresu, zvládat frustraci a hledat pozitivní vizi do budoucna, vykazují nižší pravděpodobnost recidivy (Vos & Vitali, 2018).

Postpenitenciární práce klade důraz na znovuzačlenění osob po výkonu trestu do společnosti, přičemž logoterapie může významně přispět k úspěšnosti tohoto začlenění. Následující kapitola se zaměří na výzkumné šetření, které ukáže, jak tento přístup funguje v praxi.

3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Tato kapitola bude sloužit k definici hlavního cíle praktické části a jeho dílčím cílům. Dále zde bude popsána metodologie výzkumu a znázorněna tabulka pro snadnější přehlednost zkoumaného vzorku.

3.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jak lze využít principy logoterapie v postpenitenciární práci. Tyto principy jsou blíže popsány v teoretické části této práce. Pro dosažení hlavního cíle jsem stanovila 5 dílčích cílů, pod které se vztahovaly konkrétní otázky. Tyto cíle jsem stanovila pro to, aby rozčlenění otázek bylo přehlednější a komplexnější.

Dílčí cíle praktické části jsou:

1. Zjistit *obecné zkušenosti terapeutů s logoterapií*
2. *Zjistit, jak probíhá aplikace logoterapie v postpenitenciární péči*
3. *Zjistit efektivitu jednotlivých technik logoterapie*
4. *Zjistit dopady logoterapie na klienty*
5. *Zjistit jaké je srovnání logoterapie s jinými přístupy*

3.2 Metodologie výzkumu

Pro účel tohoto výzkumu jsem zvolila kvalitativní výzkum, sběr dat byl realizován pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Vzhledem ke stanovenému cíli byla tato metodologie přínosnější, protože respondenti mohli vyjádřit volně svůj postoj ke stanovené otázce a podrobněji odpovědět na otázku, případně vysvětlit svůj názor. Účast na tomto výzkumu byla dobrovolná, respondenti byli hned na začátku informováni o tom, že výzkum je anonymní, a že výsledky budou využity pouze pro účely této práce. Respondenti podepsali informovaný souhlas, jejich výpovědi byly anonymizovány a data zajištěna proti zneužití.

3.2.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je výzkumný přístup, který se zaměřuje na hlubší porozumění sociálním jevům a procesům prostřednictvím analýzy kvalitativních dat, jako jsou rozhovory, pozorování nebo analýza textů. Tento typ výzkumu se neorientuje na kvantitativní měření a statistické zpracování dat, ale na identifikaci vzorců, témat a významů, které jsou zakódovány v subjektivních zkušenostech a názorech účastníků. Kvalitativní výzkum je často používán v oblastech, jako je psychologie, sociologie, pedagogika nebo antropologie, a jeho cílem je nabídnout hlubší a kontextualizované porozumění zkoumané problematice (Denzin, 2017). Podle Milovského můžeme tento pojem definovat takto *„Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání. Pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných psychologických fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod"* (Milovský, 2006, str. 18).

3.2.2 Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor představuje techniku získávání informací, pro kterou je typická jasně stanovená struktura otázek, které jsou kladeny všem účastníkům výzkumu ve stejné podobě. Tento typ rozhovoru je charakteristický vysokou mírou standardizace, která zajistí, že každý účastník dostane stejné otázky v identickém pořadí. Tímto způsobem se minimalizuje vliv osobního přístupu tazatele na výsledek rozhovoru, což zaručuje vyšší objektivitu a srovnatelnost získaných dat. Polostrukturované rozhovory jsou obvykle zaměřeny na získání konkrétních informací, které lze snadno analyzovat pomocí statistických metod, a proto jsou často součástí kvalitativního výzkumu. Využívají se především tehdy, když je potřeba porovnávat odpovědi velkého množství respondentů na stejné otázky, například v průzkumech nebo při hodnocení veřejného mínění (Bryman, 2016).

Tento typ rozhovoru má několik výhod. Díky standardizaci je výběr odpovědí účastníků omezen na konkrétní možnosti, což výrazně zjednodušuje analýzu získaných dat. V porovnání s jinými typy rozhovorů, jako jsou nestrukturované, polostrukturovaný rozhovor umožňuje rychlejší zpracování odpovědí a větší porovnatelnost mezi jednotlivými respondenty (Cohen, Manion, & Morrison, 2018). Další výhodou je vyšší míra reliability, tedy stabilita výsledků, pokud by byl výzkum opakován za stejných podmínek. Polostrukturované rozhovory jsou velmi efektivní v případech, kdy je cílem získat konkrétní, měřitelné údaje, například v oblasti veřejného zdraví nebo při analýze postojů k určitému tématu. Tento typ rozhovoru umožňuje lépe porozumět subjektivnímu prožívání a zkušenostem respondentů.

Na druhou stranu tento typ rozhovoru může mít i své limity. Kvůli rigidní struktuře otázek může být obtížné reagovat na neočekávané odpovědi nebo přizpůsobit rozhovor individuálním potřebám a nuancím respondentů. Polostrukturovaný rozhovor se také může ukázat jako nevhodný v případech, kdy je potřeba zachytit komplexní a hluboké osobní názory či zkušenosti, které nelze jednoduše kategorizovat do předem definovaných odpovědí (Bryman, 2016).

3.3 Popis výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvořilo 5 terapeutů. Všichni se specializují na aplikaci logoterapie v kontextu postpenitenciární práce. Terapeuti byli vybráni na základě jejich zkušeností a odbornosti v oblasti logoterapie, přičemž každý z nich vykonával svou praxi v oblasti práce s klienty, kteří se nacházejí v postpenitenciární fázi. Vzorek terapeutů byl zvolen cíleně, aby bylo možné získat relevantní a odborné pohledy na problematiku využívání logoterapie v této specifické oblasti.

Rozhovory byly realizovány různými způsoby, v závislosti na časových a dalších možnostech terapeutů. Tři rozhovory probíhaly prostřednictvím e-mailové komunikace, což umožnilo terapeutům poskytnout podrobné a promyšlené odpovědi na předem stanovené otázky. Zbylé dva rozhovory se konaly prostřednictvím telefonické komunikace, což umožnilo terapeutům více flexibilně reagovat na otázky a podrobněji diskutovat o jejich zkušenostech a názorech. Po realizaci rozhovorů byly všechny záznamy přepsány do textové podoby pro následnou analýzu, což umožnilo podrobně zpracovat a vyhodnotit získané informace. Tento způsob sběru dat umožnil důkladně zachytit různé perspektivy terapeutů a zaručil, že odpovědi byly kompletní a odpovídaly stanoveným výzkumným cílům.

Pro přehlednost jsem vytvořila tabulku se základními informacemi o dotazovaných respondentech. Tabulka se týká zejména jejich působnosti v této oblasti a zkušenosti s logoterapií v praxi.

Tabulka 1: Výzkumný vzorek

Terapeut	Pohlaví	Praxe s logoterapií
Terapeut č. 1	Žena	5 let
Terapeut č. 2	Muž	2 roky
Terapeut č. 3	Muž	7 let
Terapeut č. 4	Muž	9 let
Terapeut č. 5	Žena	2 roky

Zdroj: Vlastní zpracování

3.4 Analýza získaných dat

V této kapitole budou představeny výpovědi respondentů a následně vyhodnoceny odpovědi na výzkumné otázky.

Obecné zkušenosti s logoterapií

1. Jaká je vaše hlavní motivace pro využívání logoterapie v práci s bývalými vězni?

Respondent č. 1 „*Je toho více, ale určitě mohu říct, že mezi hlavní důvody, proč využívám logoterapii ve své práci s bývalými vězni je ten fakt, že každý člověk, bez ohledu na svou minulost, může najít smysl svého života znovu, i přes to, co negativního zažil, proto vidím v použití téhle techniky velké plus.“*

Respondent č. 2 „*Mojí hlavní motivací je pomoci těmto klientům najít znova smysl v jejich životě, zejména po trestu, kdy je jejich život převrácen vzhůru nohami. Logoterapie je za mě skvělý nástroj pro obnovení vnitřního uvědomění a rovnováhy, pro to, aby si lidé, kteří si prošli těžkými životními situacemi, našli nový směr. Dávám jim tímto příležitost znovu získat kontrolu nad svým životem a najít hlubší smysl v každodenních činnostech*.“

Respondent č. 3 „*Logoterapie je pro mě v této práci výborným nástrojem, jak pomoci klientům pochopit, že i po těžkých chvílích v jejich životě, jako je v tomhle případě výkon trestu, mohou stále žít smysluplný život. Tahle terapie se zaměřuje na hledání smyslu, a to je pro mě klíčové, protože opravdu hodně klientů má tendenci se cítit ztraceni, opuštěni, když vyjdou za dveře věznice, často slýchávám, že cítí, že jejich život nemá žádný cíl v tomhle bodě, neví, pro co žít. Logoterapie jim právě pomáhá vidět, že jejich život má hodnotu i po prožití těžkých chvil*.“

Respondent č. 4 „*Pro mě je logoterapie nějak jiná v tom, že se soustředí na hledání smyslu, což je pro lidi, kteří prošli trestem, nesmírně důležité dle mojí praxe. Mnozí klienti se cítí neschopní začít znovu, nemají nějak sílu začínat znova, ať už kvůli společenské stigmatizaci nebo kvůli vlastnímu pocitu, že nezaslouží lepší život, tito lidé nemají moc velké sebevědomí. Pomocí logoterapie se pokouším, aby klienti objevili smysl v každodenním životě, obnovili svou důstojnost, a hlavně získali motivaci pro nový začátek což je za mě nejdůležitější*.“

Respondent č. 5 „ *Je to asi důraz na svobodu v rozhodování, i když člověk čelí těžkým okolnostem a situacím. Víte, lidi, kteří prošli vězením, mohou mít kontrolu nad svým životem a mohou se rozhodnout pro smysluplnou změnu stejně jako člověk, který ničím takovým neprošel a žije běžný život. Logoterapie mi umožňuje pracovat s těmito lidmi na jejich vnitřní změně, což je zásadní pro jejich návrat do společnosti a zajištění toho, aby se opět neztratili ve vlastní minulosti,*

netvrdím, ať zapomenou na to, co bylo, ale snažím se jim vysvětlit, aby se nenechaly ovlivňovat minulostí, každý můžeme začít vždy od začátku, stejně jako vy."

2. Jak byste popsal/a logoterapii ve vztahu k postpenitenciární péči?

Respondent č.1 „*Jednoduše řečeno logoterapie pomáhá lidem najít smysl života i po těžkých zkušenostech. Místo toho, aby se zaměřovala jen na to, co bylo špatně, hledá, co může být dál. Zároveň pomáhá lidem pochopit jejich minulost, ale hlavně najít něco, co jim dá důvod ráno vstát, ať už je to práce, vztahy nebo třeba pocit, že jejich zkušenost může pomoci někomu dalšímu.*"

Respondent č. 2 „*Myslím si, že pro bývalé vězně je logoterapie důležitá, protože jim pomáhá znovu najít smysl ve svém životě, i když čelí stigmatizaci a těžkostem při návratu do společnosti, a to opravdu není příjemné. Je to o tom, že každý člověk má možnost volby, že to, co se stalo v minulosti, neznamená, že nemohou mít šťastnou budoucnost. Logoterapie ukazuje, že život může mít smysl i v těžkých chvílích a že každý den je příležitost začít znovu*."

Respondent č. 3 „*Po výkonu trestu se bývalí vězni často cítí, jako by neměli místo ve společnosti, nebo že jejich minulost je navždy pronásleduje. Když uvedu nejčastější příklad jako je hledání nové práce. Spousta z nich ani zaměstnání nehledá, protože jsou přesvědčeni, že budou odmítnuti za to, že nemají čistý rejstřík. Logoterapie je skvělá, protože se soustředí na to, jak najít smysl ve všem, co se v životě stalo, neignoruje minulost, to vůbec ne, ale pomáhá klientům podívat se na svou minulost z jiného úhlu a najít v ní něco pozitivního, něco, co jim může pomoct se posunout dál a znovu si vytvořit život, který má pro ně skutečný smysl, i když je to těžké.*"

Respondent č.4 „*Myslím si, že logoterapie je opravdu silná praktika, protože pomáhá klientům najít svou vlastní hodnotu, to je podstata všeho, tu by jste měla mít i vy. Když se vrátí zpátky po vězení a nemají třeba rodinu nebo přátelé, prostě kam se vrátit, mohou pociťovat, že nikde nemají své místo, což třeba v tom vězení měli, to je špatný postoj. Logoterapie jim ukazuje, že je možné žít znova život jaký chtějí. Samozřejmě takhle to zní docela lehce, je to náročný proces. Ale když to ta osoba fakt chce, je ochotna na sobě pracovat, jde všechno*"

Respondent č. 5 „*Logoterapie je v práci s bývalými vězni úžasná, protože jim pomáhá znovu objevit smysl života, i když se zdá, že už nemají žádnou šanci. Cílem téhle cesty je ukázat klientovi, že i když se zdá vše ztracené, není tomu tak. Musí si najít smysl i v maličkostech, pomáhám jim se na věci podívat tak trošku jinak. Samozřejmě s některými to jde rychleji, někomu trvá než jak bych to řekla, procitne. Logoterapie jim zkrátka pomáhá najít způsob, jak se postavit zpět na nohy a dát svému životu nový smysl.*"

Aplikace logoterapie v postpenitenciární péči

3. Které základní principy logoterapie považujete za klíčové při práci s klienty, kteří mají za sebou vězeňský trest?

Respondent č. 1 „*Nejdůležitější jsou tři principy a to jak jsem už říkala, hledání smyslu, svoboda volby a taky postoj k jeho utrpení.“*

Respondent č. 2 „*Pro mě jsou klíčové dva základní principy. Prvním je svoboda, to znamená, že i když klient prošel těžkými zkušenostmi, má stále možnost rozhodnout se, jaký směr chce v životě zvolit, on je ten, kdo udává svůj směr, i když občas musí odbočit. A druhý princip je smysl života. I po prožití vězení je možné najít smysl a důvod, proč jít dál. Pro bývalé vězně, kteří často cítí, že jejich minulost určuje jejich budoucnost, je důležité ukázat, že mají kontrolu nad tím, jak si svůj život vytvoří.“*

Respondent č. 3 „*Za klíčový princip považuji hledání smyslu i v těžkých okolnostech. Vězni mají často pocit, že prožili něco, co je nenávratně poznamenalo, myslí si, že mají nálepku jsem vězeň. Logoterapie jim ale pomáhá pochopit, že každý okamžik života, i ten nejtěžší, má svůj smysl, který lze najít. Dalším důležitým principem je odpovědnost, to, že každý má zodpovědnost za to, jak reaguje na situace, i když se zdají být bezvýchodné*.“

Respondent č. 4 „*Pro mě určitě principy, smysl a růst. To, že prošli vězením, je pouze část jejich života, a není to konec.“*

Respondent č. 5 *„Princip hledání smyslu v každé situaci. Praktikuji to i ve vlastním životě. I když klienti zažili vězení, to neznamená, že jejich život je ztracený. Smysl lze najít i ve velmi těžkých zkušenostech. Dalším důležitým principem je, že člověk má odpovědnost za svůj život, i když je ovlivněn minulostí. Logoterapie klientům ukazuje, že i když nemohou změnit minulost, mohou mít kontrolu nad tím, jak naloží se svou přítomností a budoucností.“*

4. Jakým způsobem aplikujete principy logoterapie na problémy specifické pro postpenitenciární klienty (např. recidiva, reintegrace do společnosti)?

Respondent č. 1 „*Pomáhám klientům najít smysluplnou cestu po propuštění. Pokud mají pocit, že jejich život nemá smysl, recidiva je snadnější volba. Když ale objeví důvod, proč zůstat na svobodě, třeba vztahy, práce nebo vnitřní hodnoty, mají větší šanci uspět. Pracujeme s odpovědností za vlastní volby a s tím, jak minulost využít jako motivaci, ne jako překážku*.“

Respondent č. 2 „*Když pracuji s klienty, kteří se vracejí do společnosti po výkonu trestu, zaměřuji se na to, jak mohou najít smysl ve své nové životní fázi. To znamená, že jim pomáhám pochopit, že jejich minulost je jen částí jejich příběhu, a že mají stále možnost vybrat si, jaký směr jejich život vezme. Při práci s recidivou se zaměřuji na to, aby si klienti uvědomili, že mají možnost volby, mohou se rozhodnout, jakým způsobem budou reagovat na výzvy, kterým čelí, a jak využijí svou svobodu, kterou nyní mají*.“

Respondent č. 3 „*Principy logoterapie aplikuji tím, že se zaměřujeme na smysl a odpovědnost. U klientů, kteří se vracejí do společnosti po trestu, je klíčové ukázat jim, že i když prošli vězením, mohou se rozhodnout, jakým způsobem se zapojí do života venku. Pomáháme jim ukázat nové cíle jejich života, které dávají jejich životu smysl. To může zahrnovat snahu o reintegraci do*

společnosti, najít smysl v práci, nebo budovat vztahy, které mají pro ně hodnotu. Když se tohle podaří, může to pomoci snížit riziko recidivy, protože klienti mají něco, co je motivuje a dává jim směr.“

Respondent č. 4 *„U postpenitenciárních klientů je důležité, aby začali vidět smysl ve své nové životní roli. Pomáhám jim pracovat na tom, co je pro ně opravdu důležité, ať už jde o hledání zaměstnání, navázání nových sociálních vazeb, nebo přijetí odpovědnosti za svou budoucnost. Pomocí logoterapie se zaměřuji na to, jak mohou změnit svůj postoj k životu. U recidivy je to především o tom, aby si klienti uvědomili, že mohou volit jinou cestu a že jejich rozhodnutí, jak žít, má velký vliv na jejich budoucnost.“*

Respondent č. 5 „*V práci s klienty, kteří se snaží znovu o návrat do společnosti, je klíčové, aby našli smysl v každodenním životě a nových příležitostech. Logoterapie se soustředí na to, jak mohou klienti najít hlubší důvod pro změnu, například v tom, co chtějí dělat ve své práci nebo jakým způsobem chtějí přistupovat ke svým vztahům. U prevenci recidivy je důležité, aby si klienti uvědomili, že nejsou odsouzeni k neúspěchu, že mohou přetvořit svůj život a začít znovu, pokud najdou smysl a cíle, které je motivují.“*

5. Jak se liší aplikace logoterapie u různých typů klientů? Např. podle délky trestu, povahy trestného činu, osobnostních charakteristik?

Respondent č. 1 „*Ano, rozhodně se liší. Člověk, který strávil ve vězení 20 let, se potýká s jinými problémy než někdo, kdo byl uvnitř dva roky. Těžké násilné trestné činy často přinášejí hlubší pocity viny, zatímco majetková kriminalita spíš souvisí se sociálními faktory. Také záleží na osobnosti každého jedince, někdo je připravený změnit se hned, jiný má silné obranné mechanismy a nechce si nic přiznat. Přístup proto vždy přizpůsobuji jednotlivci.“*

Respondent č. 2 „*U klientů, kteří byli ve vězení dlouhou dobu, může být práce s logoterapií zaměřena na obnovu jejich schopnosti najít smysl ve věcech, které se jim zdají banální nebo nepodstatné. Pro ně může být těžší znovu se začlenit do společnosti a najít motivaci. U těch, kteří byli ve vězení kratší dobu, je často důležitější se zaměřit na to, jak se jejich minulost projevuje v přítomnosti a jak mohou změnit své myšlení a chování. Povaha trestného činu je také důležitá, pokud klient spáchal násilný čin, je klíčové, aby přijal odpovědnost za své činy a našel smysl v tom, jak se může zlepšit a přispět k společnosti. U klientů, kteří spáchali nenásilné trestné činy, je práce zaměřena spíše na přehodnocení hodnot a motivace pro pozitivní změnu.“*

Respondent č. 3 „*Aplikace logoterapie se mění podle délky trestu i povahy trestného činu. U dlouhodobých vězňů je klíčové pomoci jim znovu objevit smysl života, který ztratil během let v izolaci, hraje tam roli i to, zda byli v jakémsi spojení s venkem, myslím tím, že za nimi někdo chodil na návštěvy, nebo měli komu zavolat, jednoduše zda na ně venku někdo čekal. Tato skupina potřebuje podporu při znovuobjevení vztahů a hodnot, které by mohly dávat jejich životu smysl. U těch, kteří byli ve vězení krátkou dobu, je důraz spíše na zpracování toho, co je vedlo k trestnému*

činu, a jak mohou změnit své chování do budoucna. U násilných trestů se více zaměřuji na práci s odpovědností a smířením, kdežto u méně závažných trestných činů jde o přehodnocení hodnot od základu"

Respondent č. 4 „*Logoterapie se přizpůsobuje i osobnostním charakteristikám klientů, je to strašně individuální, nemůžu vám úplně přesně popsat moje postupy do detailu, protože každý je úplně jiné, je potřeba se přizpůsobit a správně vyhodnotit danou situaci. U některých klientů, kteří mají tendenci se uzavírat nebo mají pocit, že se nemohou změnit, se zaměřuji na posílení víry v jejich schopnost najít smysl a změnit svůj život. U těch, kteří jsou více otevření a reflexivní, je práce zaměřena spíše na prozkoumání hlubších otázek a hledání smyslu v jejich zkušenostech. U klientů, kteří byli ve vězení dlouho, bývá větší důraz na zvládání frustrace a strachu z neúspěchu. U těch, kteří byli ve vězení krátce, je práce spíše o rychlé integraci a nalezení nových cílů pro budoucnost."*

Respondent č. 5 „*Aplikace logoterapie se přizpůsobuje každému klientovi individuálně, podle jeho délky trestu, povahy trestného činu a osobnosti. U těch, kteří byli ve vězení dlouho, bývá častým problémem, že se ztrácejí v pocitu beznaděje. U těch, kteří byli ve vězení krátce, je důležité jim ukázat, jak jejich minulost může ovlivnit jejich současnost a jak mohou přetvořit své myšlení, aby se vyhnuli opakování chyb"*

6. S jakými hlavními překážkami se setkáváte při aplikaci logoterapie na postpenitenciární klienty? Jak je řešíte?

Respondent č. 1 „*Nejčastější překážky jsou nedůvěra, nízká motivace a vnější podmínky (např. stigma, špatné sociální zázemí). Někteří klienti nevěří, že mohou změnit svůj život. Pracuji s tím tak, že jim ukazuji konkrétní příklady změny a pomáhám jim najít i malý krok, kterým mohou začít. Důležité je, aby si smysl neurčoval terapeut, ale klient sám, jinak prostě změna nebude trvalá a možná, snažím se ho vždy doprovázet a dávat mu jakýsi směr."*

Respondent č. 2 *„Některé klienty brzdí hluboké pocity beznaděje a rezignace, zejména pokud byli ve vězení dlouhou dobu. Ti často mají pocit, že jejich život nemá žádný smysl, a mohou mít tendenci vzdát se jakékoliv snahy o změnu. V takových případech se soustředím na to, abych jim ukázal, že i v těžkých chvílích mohou najít smysl, například v malých vítězstvích nebo změnách v každodenním životě. Postupně je vedu k tomu, aby začali věřit v to, že jejich život má hodnotu. Další překážkou je i strach z opětovného selhání, což je časté u klientů, kteří se opakovaně vracejí do vězení. Pomáhám jim zpracovat tento strach tím, že je podporuji v hledání realistických cílů a dáváme jim prostor pro neúspěchy, které jsou součástí procesu růstu."*

Respondent č. 3 *„Hlavní překážkou bývá nedostatek důvěry v proces, myslím si, že klienti jsou zkrátka netrpělivý. Mnozí bývalí vězni mají za sebou zkušenosti s neúspěchy v terapii nebo v životě, což vede k tomu, že se uzavírají a nevěří, že by se něco mohlo změnit. Tuto nedůvěru se snažím*

překonat trpělivým naslouchánímem a vytvářením autentického vztahu. Důležitá je také práce s jejich pocity viny a sebereflexí. Klienti se často cítí, že jsou nehodní změny, což může být překážkou pro přijímání pomoci. Logoterapie jim ale ukazuje, že každý má schopnost změny a že jejich minulost neznamená, že jsou definováni tím, co udělali. Snažím se jim ukázat, že mohou najít smysl v odpovědnosti za svou budoucnost, i když nemohou změnit svou minulost.“

Respondent č. 4 *„Překážky, které se při aplikaci logoterapie objevují, se často týkají toho, že klienti mají dlouholetý pocit bezmoci a závislosti na institucích, setkala jsem se i s tím případem, kdy mi klient naznačil, že nemá v instituce důvěru. Tím, že byli dlouhou dobu pod dohledem a kontrolou, mohou mít pocit, že jsou bezmocní rozhodovat o svém životě. U těchto klientů je zásadní pomalu budovat důvěru v jejich schopnosti, ukázat jim, že mají možnost volby a odpovědnosti. Další problém, se kterým se setkávám, je nedostatek podpory z okolí. Když klienti opustí vězení, často čelí izolaci. Snažím se jim pomoci najít nové zdroje podpory, ať už to jsou přátelé, rodina nebo komunity, které jim mohou pomoci při reintegraci.“*

Respondent č. 5 ***„****Jednou z hlavních překážek je, že mnoho klientů není ochotných přijmout odpovědnost za své činy. Často se vidí jako oběti okolností a je pro ně těžké přijmout, že mají vliv na svou budoucnost, někteří se dokonce snaží své činy neustále něčím odůvodňovat a vymlouvat se na okolnosti. Tenhle přístup k odpovědnosti může být překážkou při aplikaci logoterapie, která se hodně zaměřuje na svobodu volby a odpovědnost. V takových případech se snažím postupně pracovat na tom, jak mohou najít smysl v odpovědnosti za svou budoucnost, místo aby se soustředili pouze na svou minulost. Další problém bývá spojený s frustrací z rychlé změny, tady je jedním z faktorů i věk klienta. Mám zkušenost s tím, že straší klienti nebo klientky berou změnu hůř než mladší generace. Někteří klienti očekávají okamžité výsledky, ale logoterapie je dlouhodobý proces. Tady se soustředím na malé a konkrétní kroky, které vedou k větší změně.“*

Efektivita jednotlivých technik logoterapie

7. Jaké techniky logoterapie (např. paradoxní intence, dereflexe, noo-dynamika) považujete za nejúčinnější v postpenitenciární práci?

Respondent č. 1 „*Nejčastěji používám asi princip podle vás takzvané noo-dynamiky, protože pomáhá klientům vidět, že jejich budoucnost není předem daná. Paradoxní intence je skvělá u těch, kteří mají strach ze selhání, a dereflexe pomáhá těm, kdo se příliš upínají na své problémy.“*

Respondent č. 2 *„V práci s klienty, kteří prošli vězením, je pro mě nejvíce účinná paradoxní intence. Mnozí z nich mají strach z toho, co by mohli udělat špatně, a tento strach je paralyzuje. Paradoxní intence spočívá v tom, že je vlastně vyzývám, aby si tento strach přiznali a nechali se jím provokovat. Když to udělají, zjistí, že strach ztrácí svou sílu.“*

Respondent č. 3 *„Pokud bych měl vybrat dvě hlavní techniky, které používám, je to paradoxní intence a dereflexe. Paradoxní intence dává klientům možnost tak trošku postavit se svým obavám, místo toho, aby se jich báli a vyhýbali se jim. Další technika, která funguje skvěle, je dereflexe. Mnozí z mých klientů jsou zvyklí se soustředit na své problémy, což může vést k negativnímu myšlení. Když je nasměruji k tomu, aby se soustředili na to, jak mohou pomoci ostatním, často to v nich probudí vetší motivace.“*

Respondent č. 4 *„Pro postpenitenciární klienty je paradoxní intence opravdu efektivní. Pomáhá jim přestat se vyhýbat svým strachům a obavám. Pokud se naučí přijmout to, co je děsí, zjistí, že jim to už tolik neubližuje. Tohle je skvělá praktika i v životě běžného jedince, zkuste někdy nad tím zapřemýšlet a uvidíte, že něco na tom je.“*

Respondent č. 5 *„Pro mě je paradoxní intence klíčem k tomu, jak klienty naučit přestat se bát neúspěchu. Když jim ukážu, že mohou přijmout své obavy a nechat je být, zjistí, že už nejsou tak silné. U klientů, kteří si hodně nesou vinu a cítí se ztracení, je to opravdu mocný nástroj. A potom je tu dereflexe, u některých klientů, kteří mají tendenci se uzavírat do svého světa a být příliš zaměřeni na své problémy, je potřeba je trochu vytáhnout ven. Pomoci jim, aby se soustředili na to, jak by mohli pomoci jiným, je pro ně silný krok k tomu, aby našli smysl a hodnotu v sobě.“*

8. Jak hodnotíte efektivitu paradoxní intence při práci s klienty, kteří mají tendenci k negativnímu myšlení nebo se utápějí ve svých problémech?

Respondent č. 1 *„Je velmi účinná, pokud je klient ochoten ji vyzkoušet“*

Respondent č. 2 *„Myslím, že paradoxní intence je fantastická pro lidi, kteří se zaměřují jen na své problémy a negativní myšlenky. Když klientovi řeknu, že může klidně své negativní myšlenky ještě více prohlubovat nebo se jim věnovat, začne se na ně dívat z jiného úhlu.“*

Respondent č. 3 *„Paradoxní intence se ukazuje jako velmi účinná u klientů, kteří se pořád vracejí k negativním myšlenkám a problémům, prostě pro ty, co stojí na místě. Místo toho, aby je neustále upozorňovali, že se to musí změnit, dám jim prostor k tomu, aby si tyto negativní myšlenky vlastně přijali a souhlasili s nimi. Často se ukáže, že když se klienti přestanou snažit od těchto myšlenek utéct nebo je ignorovat, jejich síla začne pomalu slábnout. Klienti zjistí, že jim to už tolik neubližuje, když si to dovolí prožít. Tato technika je v tom, že paradoxně pomáhá najít klid v tom, co by jinak vyvolávalo úzkost.“*

Respondent č. 4 *„Paradoxní intence je ve své podstatě velmi účinná třeba u klientů, kteří mají tendenci se uzavírat do negativního myšlení.“*

Respondent č. 5 *„Když pracuji s klienty, kteří jsou ponořeni ve svých problémech tak paradoxní intence je pro mě opravdu cenný nástroj. Pomalu se u nich objevuje pocit uvolnění a schopnost se na své problémy podívat z větší perspektivy.“*

9. V jakých situacích je dereflexe nejúčinnější v postpenitenciární terapii?

Respondent č. 1 „*Hlavně u lidí, kteří se příliš fixují na své chyby, pocit viny nebo obavy z budoucnosti. Když se například někdo pořád dokola trápí otázkou „Co když mě nikdy nikdo nepřijme zpátky?“ dereflexe ho vede k tomu, aby svou pozornost přesunul na něco smysluplného, třeba na pomoc druhým nebo práci na sobě*.“

Respondent č. 2 *Dereflexe je opravdu účinná u klientů, kteří se neustále točí v kruhu negativního myšlení a sebeobviňování. Dereflexe pomáhá rozbít jejich negativní cyklus a umožňuje jim vyjít z pocitu beznaděje.“*

Respondent č. 3 „Dereflexe je nejúčinnější v okamžicích, kdy klienti propadají hlubokému sebekritismu nebo se zacyklí v negativních myšlenkách. Mnozí z mých klientů si nesou vinu za své činy z minulosti a mají tendenci se soustředit pouze na své chyby.“

Respondent č. 4 „Ve chvílích, kdy se klienti zaměřují jen na svoje problémy a pocity viny, je dereflexe velmi užitečná.“

Respondent č. 5 „V postpenitenciární terapii je dereflexe účinná v situacích, kdy klienti ztrácejí perspektivu a neustále se zaměřují na to, co je na nich špatného. Často se stává, že se jejich život točí kolem jejich minulosti a selhání, což je brzdí v dalším pokroku.“

Dopady logoterapie na klienty

10. Jaký vliv má podle vás logoterapie na hledání smyslu života u vašich klientů?

Respondent č. 1 „*Pomáhá jim uvědomit si, že jejich život má hodnotu i po vězení. Ukazuje, že smysl nemusí být něco velkého, může to být práce, vztahy nebo i to, že zvládnou překonat těžkou minulost*.“

Respondent č. 2 „*Logoterapie má pro klienty obrovský vliv na to, jak vnímají smysl svého života. Často se setkávám s klienty, kteří po propuštění z vězení cítí, že jejich život postrádá jakýkoliv smysl, že už není pro ně žádná naděje. Logoterapie jim pomáhá uvědomit si, že smysl života není vždy něco, co se dá najít zvenčí, je to něco, co si každý z nás může vytvořit.*“

Respondent č. 3 „Pro klienty, kteří prošli vězením, může být hledání smyslu života těžké, protože se často cítí ztraceni a bezcenní. Logoterapie je pro ně nástrojem, jak znovu objevit smysl v jejich životě.“

Respondent č. 4 „*Logoterapie ukazuje klientům, že smysl života není něco, co je dáno, ale něco, co si každý může sám vytvořit. Když pracujeme na hledání smyslu, pomáháme jim najít cíle, které jsou v souladu s jejich vlastními hodnotami. Když jsem pracoval s klientem, který měl po propuštění z vězení pocit, že už pro něj nic neexistuje, začali jsme společně hledat způsoby, jak najít*

smysl ve věcech, které mu přinášely radost, třeba v práci, kterou mohl dělat. To mu dalo nový pohled na jeho život a začal cítit, že má pro co žít.“

Respondent č. 5 „*U klientů, kteří prošli vězením, bývá často těžké hledat smysl života, protože mají pocit, že už ztratili svou hodnotu. V praxi to znamená, že se zaměřujeme na to, co klienti mohou nabídnout ostatním a jak mohou nacházet smysl ve vztazích a každodenních aktivitách.“*

11. Jak se mění postoj klientů k životu a smyslu jejich existence po absolvování terapeutického procesu?

Respondent č. 1„*Mnozí začínají vnímat, že nejsou jen svou minulostí. Vidí, že mohou něco změnit, že mají volbu. Často se zmenšuje pocit beznaděje a roste ochota převzít odpovědnost za svou budoucnost.“*

Respondent č. 2 *„Po absolvování terapeutického procesu často vidím, jak se postoj klientů k životu zásadně změní. Na začátku bývají plní pochybností, viny nebo beznaděje, zejména pokud mají za sebou náročnou minulost, jako je vězení.“*

Respondent č. 3 *„Změna postoje klientů po terapii je obrovská. Klienti, kteří přišli s pocitem, že jejich život nemá smysl a že jsou ztraceni, začínají najednou vidět možnost změny. Po absolvování terapeutického procesu se mnozí z nich začnou soustředit na to, co mohou ještě přinést, ať už do svých vztahů, práce nebo společnosti. Dříve se zaměřovali na svou minulost a chyby, ale díky terapii zjistili, že jejich smysl života není určen tím, co se stalo, ale tím, co mohou udělat teď a v budoucnosti. Tento nový pohled jim dává větší vnitřní klid a sílu.“*

Respondent č. 4 *„Po absolvování terapeutického procesu klienti často pociťují velkou změnu v tom, jak vnímají svůj život a svůj smysl. V průběhu terapie se zaměřujeme na to, co mohou ovlivnit, na jejich hodnoty a cíle. Na konci procesu je obvykle vidět, jak klienti začínají vnímat, že jejich život má hlubší smysl, než si původně mysleli.“*

Respondent č. 5 „*V průběhu terapeutického procesu se postoj klientů k životu často mění z negativního a pesimistického na otevřenější a konstruktivnější. Nový pohled jim dává sílu vykročit z minulosti a začít se soustředit na přítomnost a budoucnost.“*

12. Jaké emoční změny u klientů nejčastěji pozorujete po aplikaci logoterapie? Jak s tímto aspektem pracujete?

Respondent č. 1 „Nejčastější je úleva, když pochopí, že i po chybách mohou jít dál. Postupně roste sebeúcta a pocit kontroly nad vlastním životem. Někdy se ale objeví i strach ze změny, s tím pracuji tím, že klienty vedu k malým, postupným krokům.“

Respondent č. 2 „Po aplikaci logoterapie často pozoruji výrazné zlepšení v emočním stavu klientů. Mnozí z nich přicházejí s pocity viny, úzkosti nebo beznaděje, a postupně začínají cítit větší klid a smíření se svou minulostí.“

Respondent č. 3 „Logoterapie u klientů často vede k velké změně v jejich emocionálním prožívání. Začnou hledat smysl v přítomném okamžiku.“

Respondent č. 4 „Nejčastější změny, které pozoruji, jsou zlepšení nálady a větší emoční odolnost. Když si začnou všímat, jak se jejich emoce mění k lepšímu, začnou věřit ve své schopnosti.“

Respondent č. 5 „Po aplikaci logoterapie je běžné, že klienti zažívají uvolnění emocí, které dlouho potlačovali, jako je smutek, vztek nebo zklamání. Logoterapie je často pomáhá vyjádřit a zpracovat tyto pocity. Učíme se, jak negativní emoce používat jako signály pro změnu, a jak zůstat emocionálně vyrovnaní i v těžkých chvílích.“

13. Jak se logoterapie zaměřuje na hodnoty klientů a jak to pomáhá v jejich znovuobnovení po propuštění z vězení?

Respondent č.1 „*Pomáhá jim je znovu objevit nebo si vytvořit nové.“*

Respondent č. 2 *„Po propuštění z vězení je velmi časté, že klienti pociťují ztrátu identity a hodnoty. Logoterapie se zaměřuje na to, aby klienti obnovili kontakt se svými vlastními hodnotami a smyslem života. Tím, že se zaměřujeme na to, co pro ně skutečně znamená, mohou klienti najít nový smysl, který není definován jejich minulostí, ale tím, co mohou v současnosti a v budoucnosti přinést.“*

Respondent č. 3 *„Jedním z klíčových prvků logoterapie je zkoumání hodnot, které klienti vyznávají.“*

Respondent č. 4 *„Po propuštění se mnoho klientů nachází v bodě, kdy musí znovu definovat, co pro ně život znamená. Logoterapie podporuje tento proces tím, že klienty vybízí, aby hledali hodnoty, které dávají jejich životu smysl.“*

Respondent č. 5 *„Na podobnou otázku jsem již odpovídala, ale je to hlavně o objevení nových hodnot života.“*

14. Jakým způsobem logoterapie přispívá k posílení odpovědnosti klientů za jejich vlastní životní cestu?

Respondent č. 1 „*Učí je, že i když nemohou změnit minulost, mohou ovlivnit svou budoucnost. Místo obviňování okolí se soustředíme na to, co mohou udělat teď. Malé kroky vedou k tomu, že si začnou více věřit a převzít odpovědnost jim přijde přirozenější*.“

Respondent č. 2 „*Logoterapie posiluje odpovědnost klientů tím, že je vede k tomu, aby si uvědomili, že i v těžkých životních podmínkách mají schopnost rozhodovat o svých reakcích a volbách.“*

Respondent č. 3 „Jedním z klíčových aspektů logoterapie je to, že dává klientům nástroj k tomu, aby převzali odpovědnost za svou vlastní cestu. Vědomí, že smysl jejich života není závislý na okolnostech, ale na jejich rozhodnutích a postojích, je obrovskou podporou.“

Respondent č. 4 „*Logoterapie pomáhá klientům posílit odpovědnost tím, že je učí chápat svůj život jako příběh, který mají v rukou. I když čelí těžkostem, mohou se rozhodnout, jakým směrem se vydají.*“

Respondent č. 5 „*Jedním z hlavních principů logoterapie je, že každý člověk má možnost rozhodovat o svém přístupu k životu, a to i v těžkých situacích. Pro klienty, kteří prošli vězením, je toto učení o osobní odpovědnosti zásadní.*“

15. Jaké další faktory (kromě terapie) považujete za klíčové pro úspěšnou resocializaci propuštěných vězňů?

Respondent č. 1 „*Určitě podpora rodiny nebo blízkých, stabilní bydlení a práce. Důležité je také prostředí, pokud se vrátí do stejného toxického okruhu lidí, šance na změnu klesá. Proto pracujeme i na tom, jak si vytvořit nové, zdravější vztahy a návyky*.“

Respondent č. 2 „*Kromě terapie je pro úspěšnou resocializaci propuštěných vězňů klíčová i podpora a stabilní zázemí, které jim umožní začít nový život. To zahrnuje například zapojení do pracovního procesu, kde se mohou znovu začlenit do společnosti a získat finanční nezávislost. Dále je důležité mít síť podpory v podobě rodiny, přátel nebo komunitních organizací, které klienty podporují, když čelí výzvám a překážkám při reintegraci. Také se ukazuje, že je velmi důležité mít pozitivní role modely, tedy lidi, kteří prošli podobnou zkušeností a mohou klientům ukázat, že změna je možná.“*

Respondent č. 3 „*Pro úspěšnou resocializaci je klíčové, aby propuštění vězni našli smysluplnou činnost, která je nejen zaměstná, ale také naplňuje. To může být práce, dobrovolnictví nebo účast v nějakých komunitních aktivitách. Zároveň je důležité, aby se klienti naučili nové sociální dovednosti a komunikaci s ostatními lidmi. Sociální integrace a pocit, že mají místo ve společnosti, jsou zásadní pro jejich úspěšnou reintegraci. Pomáhá také programy zaměřené prevenci recidivy, které jim poskytují nástroje pro zvládání stresu a těžkých životních situací.“*

Respondent č. 4 „*Podle mě je klíčovým faktorem pro úspěšnou resocializaci podpora vzdělávání a profesního růstu. Klienti, kteří mají příležitost se vzdělávat nebo získat nové dovednosti, mají větší šanci se úspěšně reintegrovat do společnosti. Kromě toho je důležité, aby měli možnost navázat stabilní pracovní vztahy, protože pravidelný příjem a pocit odpovědnosti jsou*

silnými faktory pro pozitivní změnu. Velmi významné je také udržování pozitivních mezilidských vztahů, jak s rodinou, tak s přáteli a komunitou.“

Respondent č. 5 „*Kromě terapie jsou pro úspěšnou resocializaci propuštěných vězňů zásadní faktory, jako je přístup k bydlení a dostupné sociální služby. Hodně klientů neví, že existuje něco jako je postpenitenciární péče, nebo spíš neví, že je důležité pracovat s pracovníky v tomto směru“*

Srovnání logoterapie s jinými přístupy

16. Jak hodnotíte úspěšnost logoterapie v porovnání s jinými terapeutickými přístupy v postpenitenciární práci?

Respondent č.1 „*Logoterapie se osvědčuje hlavně u klientů, kteří se cítí ztracení nebo beznadějní. Na rozdíl od jiných přístupů se nesoustředí jen na změnu chování, ale na hlubší otázku smyslu života. KBT je skvělá na praktické změny, ale logoterapie často osloví ty, kteří potřebují najít důvod, proč ty změny vůbec dělat.*“

Respondent č.2 „*Logoterapie se ukázala jako velmi účinná v práci s postpenitenciárními klienty. V porovnání s jinými přístupy, které se mohou soustředit více na symptomy nebo chování, logoterapie poskytuje hlubší a trvalejší změnu v postojích klientů. To jim pomáhá nejen v procesu resocializace, ale také v celkovém duchovním uzdravení.*“

Respondent č. 3 „*Každý terapeutický přístup má své výhody a omezení, ale logoterapie se mi osvědčila zejména u klientů, kteří procházejí těžkým obdobím po propuštění z vězení.“*

Respondent č. 4 „*V porovnání s jinými terapeutickými metodami, jako je například systémová terapie nebo psychodynamické přístupy, se logoterapie jeví jako velmi praktická a přímá metoda při práci s bývalými vězni, kteří čelí specifickým problémům, jako je reintegrace do společnosti, se zaměření na smysl života a odpovědnost může stát klíčovým. Zatímco některé jiné metody se mohou více soustředit na minulost a trauma, logoterapie pomáhá klientům orientovat se do budoucnosti a hledat smysl v každodenním životě, což je pro jejich dlouhodobý úspěch klíčové.“*

Respondent č. 5 „*Každý terapeutický přístup má své místo, ale logoterapie se mi zdá jako velmi účinná právě pro klienty, kteří čelí těžkostem s reintegrací do společnosti. Zatímco jiné přístupy, jako je například behaviorální terapie, mohou být užitečné při řešení konkrétních problémů, logoterapie umožňuje klientům hlubší pochopení jejich životního směru.“*

17. Jaké jsou podle vás hlavní rozdíly mezi logoterapií a jinými přístupy (např. KBT, psychoanalýza) v práci s bývalými vězni?

Respondent č.1 „*Na rozdíl od psychoanalýzy, která hodně zkoumá minulost, se logoterapie dívá dopředu, klade otázku „co můžu udělat teď?“ Oproti KBT, která se zaměřuje na myšlenky a*

vzorce chování, logoterapie pracuje s hlubší otázkou: Proč? Pro co chci žít? Je to méně technické a více existenciální."

Respondent č. 2 „Rozdíl mezi logoterapií a psychoanalýzou je především v přístupu k minulosti. Psychoanalýza se soustředí na hlubokou analýzu minulých zážitků, traumat a jejich vlivu na současné chování. U bývalých vězňů může tento přístup být pro některé klienty příliš zaměřený na minulost."

Respondent č. 3 „Kognitivně-behaviorální terapie je skvělá při změně konkrétního myšlení a chování, což může bývalým vězňům pomoci v krátkodobém horizontu, například v prevenci recidivy. Nicméně logoterapie přináší širší rámec, kde se klade důraz na hledání smyslu a vnitřní motivace k pozitivní změně."

Respondent č. 4 „*Hlavní rozdíl je v tom, jak se k terapeutickému procesu přistupuje. KBT je velmi strukturovaná a zaměřená na konkrétní problémy, jako jsou fobie, deprese nebo úzkost. U bývalých vězňů to může být užitečné pro řešení specifických behaviorálních problémů, ale logoterapie jde hlouběji do podstaty jejich existence."*

Respondent č. 5 „*Logoterapie v postpenitenciární práci nabízí něco, co jiné přístupy nezohledňují do takové míry, smysl života. Zatímco KBT se zaměřuje na konkrétní myšlenky a chování a pomáhá klientům zvládat stres a negativní myšlenky, logoterapie jim poskytuje širší rámec."*

18. Jaké zpětné vazby od klientů jste získal/a ohledně logoterapie? Jak hodnotí její účinnost a význam pro jejich život?

Respondent č. 1 „Mnozí říkají, že jim logoterapie pomohla změnit pohled na sebe i na život. Místo toho, aby se viděli jen jako „bývalí vězni", začínají přemýšlet nad tím, co mohou v budoucnu dělat jinak."

Respondent č. 2 „Zpětná vazba od klientů, kteří prošli logoterapií, je většinou velmi pozitivní. Mnozí z nich říkají, že jim tato terapie pomohla najít nový smysl a cíle v životě, což bylo klíčové pro jejich reintegraci do společnosti."

Respondent č. 3 „Klienti často říkají, že logoterapie pro ně byla cestou k vnitřní svobodě, často uvádějí pocit jakési úlevy"

Respondent č. 4 „Mnozí klienti hodnotí logoterapii jako velmi účinnou v tom, že jim poskytla nástroje, jak se vypořádat s pocity beznaděje a frustrace. U některých klientů jsem zaznamenal výrazné zlepšení ve způsobu, jakým se dívají na svůj život. Říkají, že se už necítí jako oběti své minulosti, ale jako lidé, kteří mohou stále utvářet svou budoucnost."

Respondent č. 5 „Zpětná vazba, kterou jsem dostala, myslím byla vždy jen kladná. To je známka dobře odvedené terapie, samozřejmě když jako terapeut vidím odpovídající výsledky."

3.4.1 Kazuistika klienta

Jeden z respondentů pak uváděl i konkrétní případ klienta, u kterého nyní pro doplnění přikládáme kazuistiku. Kazuistika je popisována tak, aby byla zachována anonymita jak respondenta – terapeuta, tak i konkrétního klienta.

Jednalo se o klienta – muže ve věku 43 let, se kterým terapeut pracoval v rámci postpenitenciárního programu přibližně půl roku po jeho podmíněném propuštění. V dětství vyrůstal v prostředí poznamenaném alkoholismem, násilím a emočním zanedbáváním. Sám o sobě mluvil jako o „někom, kdo nikdy pořádně neměl šanci“. Měl za sebou několik krátkodobých trestů, převážně za majetkovou kriminalitu. Po posledním výkonu trestu přišel s výrazným pocitem, že jeho život už nemá směr ani cenu. Z počátku působil cynicky, ale respondent hovořil také o klientově hlubším vnitřním napětí – mezi rezignací a skrytou touhou „něco změnit“. Zmínil, že má dospívajícího syna, se kterým je v kontaktu, ale dceru z jiného vztahu už léta neviděl, protože ho opakovaně odmítla. Téma vztahu k dětem se ukázalo jako zásadní.

V terapeutické práci se soustředili především na nalezení postojové hodnoty, tedy na to, jaký postoj může zaujmout ke své minulosti, kterou nemůže změnit, a jak přesto žít tak, aby jeho život měl smysl. Techniky dereflexe mu pomáhaly odpoutat se od sebekritických myšlenek („stejně už nic nezměním“) a postupně se zaměřit na přítomnost. Postupně se rozvinulo téma odpovědnosti, nikoliv jako tíživého břemene, ale jako možnosti zanechat pozitivní stopu, zejména ve vztahu k synovi. Klíčovým momentem byl okamžik, kdy si uvědomil, že i když už nemůže změnit minulost, může být „někým“ pro svého syna. Vnímal, že jeho chování může být formou sdělení, zejména vůči synovi, kterému chce jít příkladem „jak i chlap, co byl pětkrát v base, může žít jako člověk“. Začal docházet na programy pro otce a zapojil se do podpory dalších mužů v obdobné situaci.

Změna, kterou terapeut pozoroval, nebyla náhlá, ale trvalá, byl vidět posun od pocitu viny a marnosti k vědomému rozhodnutí žít zodpovědně a s cílem přinášet hodnotu alespoň v malém kruhu lidí, na kterých mu záleží.

3.5 Vyhodnocení výzkumných otázek

Obecné zkušenosti s logoterapií

Na první otázku, jakou mají terapeuti hlavní motivaci používat logoterapie při své práci, se všichni terapeuti shodli skoro na totožné odpovědi, a to na té, že logoterapie je v postpenitenciární práci klíčový nástroj, jelikož jim pomáhá znovu najít smysl života i po těžkých zkušenostech

spojených s výkonem trestu. Terapeuti se shodují, že mnoho klientů po propuštění čelí pocitům ztracenosti, stigmatizace a nízkého sebevědomí, což jim často brání začít znovu. Logoterapie jim umožňuje přehodnotit svou minulost, najít v ní něco pozitivního a získat motivaci pro nový začátek. U druhé otázky se terapeuti snažily popsat vztah logoterapie a postpenitenciární péče, z jejich odpovědí plyne, že práce s bývalými vězni prostřednictvím logoterapie spočívá především v tom, že klientům ukazuje, že mají kontrolu nad svým životem a že i přes nepříznivé okolnosti si mohou sami zvolit smysluplnou cestu. Terapeuti zdůrazňují, že důležitým aspektem této metody je obnova vnitřní rovnováhy, sebedůvěry a důstojnosti klientů, kteří si často nevěří a nevnímají svou budoucnost optimisticky. Logoterapie jim pomáhá pochopit, že jejich minulost je součástí jejich příběhu, ale nemusí určovat jejich budoucnost. Zároveň respondent číslo 4 zdůrazňuje, že tento proces je velmi náročný.

Aplikace logoterapie v postpenitenciární péči

U zjištění aplikace logoterapie v postpenitenciární péči jsem se respondentů tázala, které základní principy považují za klíčové. Všichni se shodli na principu hledání smyslu, dva z pěti respondentů zmínily svobodu volby a čtvrtý respondent uvedl krom smyslu ještě růst. Respondent číslo pět uvádí krom těchto principů také to, že klient nese odpovědnost za svůj život, i když je ovlivněn minulostí, to považuje za další klíčový princip. Na toto se vázala další otázka, a to ta, jak terapeuti aplikují tyto principy logoterapie, které považují za klíčové ve své praxi na problémy, které jsou specifické pro postpenitenciární klienty, jako je například recidiva, problémy spojené s reintegrací apod. Respondenti se shodují na tom, že klienti často čelí pocitům beznaděje a ztráty směru, což může vést k návratu do vězení. Terapeuti jim pomáhají nacházet nový smysl života prostřednictvím vztahů, práce či osobního rozvoje. Důležitým prvkem je práce s odpovědností, klienti se učí vidět svou minulost ne jako překážku, ale jako motivaci k pozitivní změně. Jeden respondent dokonce uvádí, že považuje za důležité, aby klient svůj návrat do společnost vnímal jako novou životní roli. Terapeuti se shodují, na tom, že pracují s klienty především na tom, aby si uvědomili svou vlastní hodnotu a pochopili, že smysl života lze nalézt i v každodenních maličkostech. Tento přístup podporuje nejen jejich osobní růst, ale i schopnost čelit překážkám, které na ně po opuštění věznice čekají. Důležitým prvkem je práce s odpovědností je dle rozhovorů také to, aby se klienti naučili vidět svou minulost ne jako překážku, ale jako motivaci k pozitivní změně.

Další otázkou bylo, jak se liší tyto aplikace u různých typů klientů, například podle délky trestu, jeho osobnostních charakteristik nebo povahy trestného činu. Všichni z dotazovaných se shodli na to, že se aplikace principů logoterapie liší a musí být vždy individuální, podle toho, jaký má klient charakteristiky a co spáchal za čin, uvádí, že důležitá je rozhodně i délka trestu. Respondenti se shodují na tvrzení, že ti, kteří strávili ve vězení delší dobu, mají často potíže s

reintegrací, pociťují větší izolaci a frustraci. V těchto případech se terapeutická práce zaměřuje na obnovu vztahů a znovunalezení smyslu života. U klientů s násilnými trestnými činy je kladen důraz na přijetí odpovědnosti a práci s pocity viny, zatímco u méně závažných trestných činů jde spíše o přehodnocení hodnot a motivací. Další otázkou, na kterou jsem se ptala, byla, s jakými hlavními překážkami se terapeuti setkávají při aplikaci logoterapie na postpenitenciární klienty a jak je řeší. Z odpovědí vyplynulo, že mezi nejčastější překážky v terapii patří nedůvěra v proces, nízká motivace, pocity bezmoci a nedostatek sociálního zázemí a také špatné vnější podmínky. Klienti, kteří dlouhodobě pobývali ve vězení, si často odvykli samostatně rozhodovat a cítí se závislí na institucích. Respondent č. 4 dokonce zmiňuje i fakt, že někteří klienti nemají důvěru v instituce. Terapeuti se s těmito překážkami vyrovnávají trpělivým přístupem, budováním důvěry a ukazováním malých, konkrétních kroků ke změně. Někteří klienti se také brání přijetí odpovědnosti za své činy a vnímají se jako oběti okolností, což logoterapie postupně pomáhá přetvářet ve schopnost převzít kontrolu nad svou budoucností.

Efektivita jednotlivých technik

U otázky ohledně toho, jakou techniky logoterapie považují terapeuti za nejúčinnější ve své praxi se všichni shodli na používání paradoxní intence. Paradoxní intence hraje zásadní roli v práci s klienty, kteří trpí strachem ze selhání nebo jsou paralyzováni vlastními obavami. Tato technika spočívá v tom, že klienti jsou vyzváni, aby se svému strachu otevřeně postavili a přijali ho namísto toho, aby se mu vyhýbali. Jakmile tak učiní, jejich úzkost obvykle začne slábnout. Mnoho odborníků považuje paradoxní intenci za nejúčinnější metodu, protože klientům pomáhá změnit jejich vnímání strachu a získat nad ním kontrolu. Respondent č. 1 uvedl použití noo-dynamiky, protože pomáhá klientů vidět, že jejich budoucnost není předem dána, tvrdí. Další tři respondenti uvádí ještě časté použití dereflexe. Na otázku jak hodnotí efektivitu paradoxní intence při práci s klienty, kteří mají tendenci k negativnímu myšlení nebo se utápění ve svých problémech, reagují všichni respondenti kladně, paradoxní intence se dle rozhovorů jeví jako velmi účinná technika. Na otázku, v jakých situacích je nejúčinnější dereflexe odpovídají také kladně. Dereflexe byla druhou nejčastěji zmiňovanou technikou, především v kontextu práce s klienty, kteří se neustále točí v kruhu negativního myšlení, pocitů viny a sebekritiky. Podle respondentů je pro mnoho bývalých vězňů typické, že se příliš soustředí na své chyby, což jim brání v dalším rozvoji. Dereflexe pomáhá tím, že jejich pozornost přesměrovává na smysluplné aktivity, například na pomoc druhým či osobní růst. Tento přístup pomáhá rozbít sebedestruktivní vzorce a otevírá prostor pro pozitivní změnu.

Dopady logoterapie na klienty

Tyto otázky byly respondentům pokládány za účelem zjištění dopadu logoterapie na klienty. Na otázku, jaký vliv má podle vás logoterapie na hledání smyslu života u vašich klientů, odpovídají, že logoterapie má na klienty, zejména ty, kteří prošli vězením, významný dopad. Pomáhá jim znovu objevit smysl života a uvědomit si, že jejich existence má hodnotu i přes jejich minulost. Mnozí klienti po propuštění cítí, že jejich život postrádá smysl a že pro ně již neexistuje žádná naděje. Logoterapie jim však ukazuje, že smysl života není něco, co musí nutně najít vnějším hledáním, ale něco, co si mohou sami vytvořit. Tento proces je klíčový pro jejich postupnou reintegraci do společnosti a posílení sebeúcty. Další otázkou bylo, jak se mění postoj klientů k životu a smyslu jejich existence po absolvování terapeutického procesu. Důležitým aspektem terapeutického procesu je změna postoje k životu. Všichni respondenti odpověděli, že jejich postoj k životu se zásadně mění. Svou minulost a chyby, začínají vnímat jako nové možnosti a soustředí se na to, co mohou změnit. To jim přináší větší vnitřní klid a motivaci ke zlepšení své situace. Logoterapie, také přináší výrazné emoční změny. Klienti často zažívají úlevu, když si uvědomí, že i přes své chyby mohou jít dál. Postupně se posiluje jejich sebeúcta a schopnost vnímat svůj život s větší stabilitou. U otázky č.13, jak se logoterapie zaměřuje na hodnoty klientů a jak to pomáhá v jejich znovuobnovení po propuštění z vězení odpovídají ve směs podobně ve smyslu toho, že záleží především na obnově hodnot, které klienti po pobytu ve vězení často ztrácí. Logoterapie jim pomáhá znovu definovat, co je pro ně důležité, a podporuje je v hledání nového smyslu. Tento proces jim umožňuje soustředit se na to, co mohou v přítomnosti a budoucnosti přinést sobě i svému okolí, místo aby se nechali definovat svou minulostí. Další otázkou, na kterou jsem se ptala bylo, jakým způsobem logoterapie přispívá k posílení odpovědnosti klientů za jejich vlastní životní cestu. Respondenti tvrdí, že nezbytným prvkem terapeutické práce je také posilování odpovědnosti klientů za jejich vlastní životní cestu. Logoterapie je učí, že i když nemohou změnit minulost, mají moc ovlivnit svou budoucnost. Místo obviňování okolností či společnosti se zaměřují na kroky, které mohou podniknout k pozitivní změně. Postupnými kroky získávají větší sebedůvěru a pocit, že mohou svůj život vzít do vlastních rukou. Respondent č. 4 výstižně uvádí, že i když klient čelí těžkostem, může se sám rozhodnout jakým směrem se vydá. U otázky, jaké další faktory, kromě terapie, považujete za klíčové pro úspěšnou resocializaci propuštěných vězňů, odpovídají, že k úspěšné resocializaci klientů však nestačí pouze terapie. Klíčovou roli hrají i další faktory, jako je stabilní bydlení, zaměstnání a podpora rodiny nebo blízkých osob. Prostředí, do kterého se klienti vracejí, je zásadní, pokud se znovu ocitnou mezi lidmi, kteří podporují destruktivní chování, jejich šance na změnu klesá. Proto je důležité, aby měli možnost vytvářet nové, zdravé vztahy a osvojovat si pozitivní návyky. Velký význam má také možnost vzdělávání a profesního růstu, protože klienti, kteří získají nové dovednosti a pracovní příležitosti, mají větší šanci na úspěšnou reintegraci. Přístup k sociálním službám a postpenitenciární péči je rovněž důležitý, protože mnoho klientů si není vědomo podpůrných možností, které jim mohou pomoci zvládnout návrat do běžného života.

Srovnání logoterapie s jinými přístupy

Ke zjištění srovnání logoterapie s jinými přístupy, jsem se ptala na první otázku, jak hodnotíte úspěšnost logoterapie v porovnání s jinými terapeutickými přístupy v postpenitenciární práci. Terapeuti reagují, že každý přístup má takzvaně své, ale logoterapie se jim v praxi osvědčila právě v kontextu s postpenitenciárními klienty. Respondent č. 2 odpovídá, že v porovnání s jinými přístupy, které se soustředí spíše na symptomy nebo chování, logoterapie poskytuje hlubší vhled a vede k trvalejší změně postojů. Na toto se vázala další otázka, kterou bylo jaký je podle terapeutů rozdíl mezi logoterapií a jinými přístupy např. KTB nebo psychoanalýza v práci s bývalými vězni. Respondenti zmiňují, že logoterapie narozdíl od psychoanalýzy se takzvaně dívá dopředu a neklade důraz na minulost, což je na postpenitenciární klienty velmi účinné. Dále respondent č.3 odpovídá, že KTB je také kladná při změně konkrétního myšlení, ale že ve srovnání s logoterapií pomáhá v krátkodobém horizontu. Respondenti se shodují, že logoterapie obecně poskytuje širší rámec. Závěrečnou otázkou celého rozhovoru byla otázka, jaké zpětné vazby od klientů jste získal/a ohledně logoterapie? Jak hodnotí její účinnost a význam pro jejich život. Všichni terapeuti dostaly ohledně použití logoterapie pozitivní zpětnou vazbu. Samotní klienti hodnotí logoterapii jako zásadní prvek své proměny. Mnozí z nich uvádějí, že jim pomohla změnit pohled na sebe samé i na svou budoucnost. Místo toho, aby se viděli jen jako „bývalí vězni“, začínají přemýšlet nad tím, jakým směrem chtějí vést svůj život. Logoterapie jim poskytuje nástroje, jak se vyrovnat s pocity beznaděje a frustrace, a pomáhá jim vnímat se jako aktivní tvůrce své budoucnosti. Celkově lze říci, že logoterapie je v práci s bývalými vězni nesmírně přínosná, protože jim dává příležitost předefinovat svůj život, přijmout minulost a soustředit se na budoucnost. Pomáhá jim pochopit, že mají možnost volby, že jejich život má smysl i navzdory těžkým zkušenostem, a že mohou najít nový směr, který je povede k plnohodnotnému a smysluplnému životu. Celkově se logoterapie v postpenitenciární práci ukazuje jako velmi efektivní přístup, který jde nad rámec běžné terapeutické podpory. Nabízí nejen praktické strategie pro zvládání života po vězení, ale především pomáhá klientům znovu nalézt vlastní hodnotu a smysl, což je klíčový faktor pro jejich úspěšnou resocializaci.

3.6 Shrnutí

Výzkumná část této práce se snažila přiblížit reálné využití logoterapie v postpenitenciární práci prostřednictvím výpovědí odborníků, kteří s tímto přístupem aktivně pracují. Rozhovory s terapeuty ukázaly nejen konkrétní přínosy logoterapeutických technik v praxi, ale přinesly větší porozumění tomu, jak se bývalí vězni vyrovnávají s minulostí a hledají nové směřování života.

Opakujícím se tématem byla otázka osobní odpovědnosti, práce s vinou, smíření a nalezení životního smyslu, který přesahuje vlastní zkušenost trestu.

Respondenti zdůrazňovali, že právě logoterapie jim umožňuje jít s klientem více do hloubky, překročit rámec běžného sociálního poradenství a otevřít existenciální otázky, které jsou pro trvalou změnu zásadní. Klíčovým aspektem je schopnost klienta objevit, že jeho hodnota není určena minulostí, ale postojem, který zaujímá vůči přítomnosti a budoucnosti. Práce s konkrétními hodnotami a postoji pomáhá klientům najít nový směr i tehdy, kdy mají ztrátu pocitu kompetence ovlivňovat vlastní životní směřování.

Pro doplnění byla uvedena i stručná kazuistika klienta, 43letého muže po opakovaných výkonech trestu, který se díky logoterapeutickému vedení dokázal znovu spojit se svým synem, přijmout zodpovědnost za minulost a najít motivaci k dalšímu smysluplnému životu.

3.7 Diskuse

Na základě výpovědí respondentů se potvrdilo, že logoterapie nabízí specifické a efektivní nástroje pro práci s osobami po výkonu trestu, zejména díky důrazu na smysluplnost a odpovědnost. Pokud výsledky porovnáme s dalšími psychoterapeutickými přístupy, které se v postpenitenciární práci rovněž využívají, zjištění jsou následující.

Například kognitivně-behaviorální terapie (KBT) se zaměřuje na změnu maladaptivního myšlení a chování a je široce využívaná pro zvládání úzkosti, deprese i závislostí. Oproti tomu narativní terapie klade důraz na práci s osobním příběhem a jeho přepisování směrem k větší osobní kompetenci a smyslu. Zcela odlišný přístup nabízí humanistická psychoterapie, která se soustředí na autenticitu, seberozvoj a bezpodmínečné přijetí. Logoterapie se od těchto přístupů liší právě důrazem na hledání smyslu jako ústředního terapeutického cíle, což se v kontextu postpenitenciární péče jeví jako zcela klíčové. Hledání smyslu totiž podporuje hlubší reflexi minulosti, osobní růst a ochotu přijmout odpovědnost za další životní směřování.

Výsledky rozhovorů potvrzují, že logoterapie může být v postpenitenciární práci velmi cenným přístupem. Terapeuti, kteří byli do výzkumu zapojeni, shodně uvedli, že práce s bývalými vězni vyžaduje především citlivý a hlubší přístup, který přesahuje běžné sociální poradenství nebo motivační pohovory. Právě logoterapie, která pracuje s existenciálními otázkami smyslu, hodnot a odpovědnosti, nabízí nástroje, které klienti po výkonu trestu často potřebují. Tato zjištění korespondují s myšlenkami Viktora E. Frankla, který zdůrazňuje, že i v nejtěžších situacích má člověk svobodu zaujmout postoj a hledat smysl života (Frankl, 2004).

Právě tato myšlenka se ukazovala ve výpovědích respondentů, kteří popsali, jak klienti díky logoterapeutické práci objevují svou vnitřní hodnotu, přestože jejich minulost je zatížena vinou,

odmítnutím nebo životními ztrátami. Práce s takovými klienty je o možnosti nalézt nový význam, jak zdůrazňuje i Elisabeth Lukasová, která považuje utrpení a vinu za příležitosti k vnitřnímu růstu (Lukas, 1998).

Respondenti popsali, že zásadní roli hraje postojová hodnota, tedy jaký postoj klient zaujme ke skutečnosti, kterou již nemůže změnit. Tato rovina logoterapie se ukázala jako klíčová například v případech, kdy klienti čelili přerušení rodinných vazeb nebo silnému pocitu viny vůči dětem. V praxi tak naplňují to, o čem píše Frankl, že i utrpení, které nelze odstranit, může dostat smysl, pokud je přijato s vědomím odpovědnosti.

Někteří z oslovených terapeutů zdůraznili, že tam, kde jiné formy podpory přestávají fungovat, například u klientů, kteří se opakovaně vracejí do vězení, je logoterapie velmi efektivní. Alfons Längle takový stav popisuje jako vnitřní vyprázdnění, kdy chybí opěrné body a život stagnuje (Längle, 2014). Právě logoterapie tak pomáhá člověku znovuobjevit smysl. Techniky, jako dereflexe nebo práce s noetickou dimenzí, nejsou jen terapeutickými nástroji, ale způsobem, jak klientovi vrátit pocit, že jeho život má stále význam.

Z rozhovorů také vyplynulo, že logoterapie dokáže přirozeně propojit psychologickou a duchovní rovinu, což je pro řadu lidí po výkonu trestu důležité. Kazuistika klienta tuto proměnu dobře potvrzuje. Zde se klíčovým momentem nestala vnější motivace, ale vnitřní pochopení, že to, kým byl, nemusí určovat jeho další život.

Celkově lze shrnout, že logoterapie jde skutečně do hloubky, cílí na samotné nitro člověka, na jeho vůli a hledání smyslu. V postpenitenciární práci tak nabízí způsob, jak ke klientům nepřistupovat jako k „případům“, ale jako k lidem, kteří mají právo na nový začátek, který může být opravdový.

4 ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem se zaměřila na problematiku logoterapie a postpenitenciární práce, přičemž mým hlavním cílem bylo zjistit, jak lze logoterapii využít v postpenitenciární práci a zda je tento psychoterapeutický směr v této oblasti přínosný. Soustředila jsem se na názory a zkušenosti terapeutů, kteří s logoterapií pracují přímo s postpenitenciárními klienty, a na základě jejich výpovědí jsem se snažila vyhodnotit efektivitu této metody v praxi.

V teoretické části jsem nejprve podrobně představila logoterapii a jejího zakladatele Viktora E. Frankla. Popsala jsem jeho životní cestu, klíčové myšlenky a přínos jeho práce pro psychoterapii. Dále jsem se věnovala hlavním principům logoterapie, jako je hledání smyslu života, svoboda volby, odpovědnost a přijetí nevyhnutelného utrpení jako součásti lidské existence. Rozebrala jsem jednotlivé techniky logoterapie a význam hodnot, které mohou jedinci pomoci nalézt smysl života. Zmínila jsem také existenční analýzu jako teoretický základ logoterapie a související pojmy, například noogenní neurózu a existenciální vakuum, které mohou být významnými faktory v procesu resocializace osob po výkonu trestu.

Následně jsem se zaměřila na propojení logoterapie s postpenitenciární prací. Přiblížila jsem oblast penologie, výkon trestu a roli státních institucí v procesu přípravy vězňů na propuštění. Popsala jsem důležitost přípravy na propuštění, která je klíčovým obdobím pro úspěšnou reintegraci do společnosti. Dále jsem se věnovala samotné postpenitenciární práci, včetně problémů, kterým bývalí vězni čelí po propuštění, jako jsou absence sociálních vazeb, problémy se zaměstnáním, stigmatizace či riziko recidivy. V závěru teoretické části jsem se soustředila na logoterapeutický přístup v postpenitenciární práci a jeho potenciál při podpoře bývalých vězňů v nalezení smyslu života, což může být klíčovým faktorem pro jejich úspěšnou resocializaci.

Praktická část práce byla založena na kvalitativním výzkumu, který jsem zvolila z důvodu hlubšího porozumění této problematice a možnosti detailní analýzy zkušeností odborníků pracujících s logoterapií v postpenitenciární sféře. Ke sběru dat jsem využila metodu polostrukturovaného rozhovoru, která mi umožnila klást konkrétní otázky a zároveň ponechat prostor pro volnější vyjádření respondentů. Cílem této části bylo zjistit, do jaké míry se teoretické poznatky o logoterapii shodují s praktickými zkušenostmi terapeutů, kteří tuto metodu aplikují u postpenitenciárních klientů.

Na základě výsledků výzkumu lze konstatovat, že logoterapie je v postpenitenciární práci vnímána jako přínosná metoda, která může napomoci bývalým vězňům v procesu resocializace tím, že jim pomáhá najít smysl života a nové hodnoty. To je klíčové pro prevenci recidivy. Respondenti potvrdili, že logoterapie umožňuje klientům lépe pochopit vlastní odpovědnost za životní rozhodnutí a přijmout minulost jako součást jejich příběhu, aniž by byli utlačováni svými

předchozími chybami. Práce zároveň poukazuje na výzvy a omezení spojené s aplikací logoterapie v této oblasti, včetně nutnosti individuálního přístupu a dostatečné motivace klientů ke změně.

Tato bakalářská práce tak přispívá k hlubšímu pochopení možností využití logoterapie v postpenitenciární práci a zdůrazňuje její potenciál jako užitečného terapeutického přístupu pro podporu osob po výkonu trestu. Výsledky práce mohou sloužit jako inspirace pro další výzkumy a mohou podnítit širší diskusi o významu psychoterapeutických metod v procesu resocializace bývalých vězňů.

POUŽITÉ ZDROJE

Primární literatura

FRANKL, Viktor E. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1554-4.

FRANKL, Viktor E. *Bůh v nevědomí*. Praha: Cesta, 1997. ISBN 80-7295-002-0.

FRANKL, Viktor E. *Člověk hledá smysl*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1552-0.

FRANKL, Viktor E. *Lékařská péče o duši*. Praha: Cesta, 2006. ISBN 978-80-7295-229-3.

FRANKL, Viktor E. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 2006. ISBN 978-0-8070-1429-5.

FRANKL, Viktor E. *The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to Logotherapy*. New York: Vintage Books, 2006. ISBN 978-0-394-70017-0.

FRANKL, Viktor E. *The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy*. London: Penguin Books, 2004. ISBN 978-0-452-28487-7.

FRANKL, Viktor E. *Utrpení z nesmyslnosti života*. Praha: Cesta, 1998. ISBN 80-7295-016-0.

FRANKL, Viktor E. *Vůle ke smyslu*. Praha: Cesta, 1994. ISBN 80-85326-16-0.

LUKAS, Elisabeth S. *I tvoje utrpení má smysl: logoterapeutická útěcha v krizi*. Brno: Cesta, 1998. ISBN 80-85319-79-9.

LUKAS, Elisabeth. *Logotherapy Textbook.* Toronto: Liberty Press, 1998. ISBN 978-0-9672582-1-2.

LÄNGLE, Alfried. *Žít naplněný život*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0702-0.

LÄNGLE, Alfried. *Existential Psychotherapy and Logotherapy*. New York: Springer, 2012. ISBN 978-1-4614-5533-4.

YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-431-1.

Sekundární literatura

BATTHYÁNY, Alexander; GUTTMANN, James. *Viktor Frankl: Ein Denker des 20. Jahrhunderts*. Wien: Springer, 2006. ISBN 978-3-211-25232-2.

BATTHYÁNY, Alexander; RUSSO-NETZER, Pninit (ed.). *Meaning in Positive and Existential Psychology*. New York: Springer, 2014. ISBN 978-1-4939-0310-8.

BĚLÍK, Václav; SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava a KRAUS, Blahoslav. *Slovník sociální patologie*. Pedagogika. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0599-1.

GILL, Philip. *Penology and Punishment*. London: Routledge, 2018. ISBN 978-1-138-21520-0.

GOTTFREDSON, Michael R.; HIRSCHI, Travis. *A General Theory of Crime and Reentry*. Cambridge: Harvard University Press, 2019. ISBN 978-0-674-98033-2.

KALINA, Kamil. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4361-5.

KOKOSOVÁ, Martina. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4346-2.

KOVÁŘ, Petr; DVOŘÁKOVÁ, Marie. *Terapeutické přístupy v práci s osobami po výkonu trestu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8945-1.

NOVÁK, Jan. *Resocializace a psychoterapie v postpenitenciární praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2020. ISBN 978-80-7464-991-2.

PATEL, Ria; HARVEY, Joel; FORRESTER, Andrew. *Systemic limitations in the delivery of mental health care in prisons in England*. International Journal of Law and Psychiatry, 2018, 60: 17–25. https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2018.06.003.

PETRÁŠKOVÁ, Dana. *Postpenitenciární péče v České republice*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5516-8.

ROSENFELD, Richard; PETERSILIA, Joan; MARUNA, Shadd. *Prisoner Reentry and Reintegration*. Oxford: Oxford University Press, 2020. ISBN 978-0-19-088831-8.

SCHEINOST, Miroslav. *Kriminologie*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-247-2917-6.

SEDLÁK, Josef; JANÍKOVÁ, Veronika. *Uplatňování speciálně výchovných postupů při práci s odsouzenými*. Pardubice: Věznice Pardubice, 2019.

TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-856-2.

VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Terorismus a radikalizace v České republice: možnosti detekce rizikových osob*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3126-6.

VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: Vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1480-1. WARD, Tony; MARUNA, Shadd. Rehabilitation: Beyond the Risk Paradigm. London: Routledge, 2017. ISBN 978-1-138-67098-6.

Výzkumné a metodologické publikace

BRYMAN, Alan. *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-968945-9.

COHEN, Louis; MANION, Lawrence; MORRISON, Keith. *Research Methods in Education.* London: Routledge, 2018. ISBN 978-1-138-70603-6.

CRESWELL, John W. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2013. ISBN 978-1-4129-6649-1.

DENZIN, Norman K. *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-138-09178-1.

Zákony a právní předpisy

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Internetové zdroje

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Sociální služby pro propuštěné vězně. [online]. 2023 [cit. 2025-04-11]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. Statistiky recidivy a postpenitenciární péče. [online]. 2023 [cit. 2025-04-11]. Dostupné z: https://www.justice.cz

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Podpora reintegrace po výkonu trestu. [online]. 2023 [cit. 2025-04-11]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. Oficiální webové stránky Vězeňské služby ČR. [online]. 2023 [cit. 2025-04-11]. Dostupné z: https://www.vscr.cz

RADA EVROPY. Evropská vězeňská pravidla. [online]. 2019 [cit. 2025-04-11]. Dostupné z: https://www.coe.int

UNODC. The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rules). [online]. 2016 [cit. 2025-04-11]. Dostupné z: https://www.unodc.org